Vilniaus universitetas

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

Politikos mokslų bakalauro programa

JULIUS FEDARAVIČIUS

IV kurso, 2 grupės studentas

PROXY KARAS. SĄVOKOS PAGRĮSTUMAS

BAKALAURO DARBAS

Darbo vadovas: Gražvydas Jasutis

Vilnius, 2016

Bakalauro/magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

Su Juliaus Fedaravičiaus bakalauro darbu „*Proxy karas. Sąvokos pagrįstumas.*“ susipažinau, darbas tinkamas gintis.

2016-05-16 Gražvydas Jasutis

(data) (v., pavardė) (parašas)

Bakalauro/magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

....

(data) (Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Bakalauro/magistro darbo recenzentas:

.....

(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „*Proxy karas. Sąvokos pagrįstumas*" yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Julius Fedaravičius

Bibliografinio aprašo lapas

***Fedaravičius J. „Proxy* karas. Sąvokos pagrįstumas**.“ Politikos mokslų specialybės bakalauro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas dr. Gražvydas Jasutis.–Vilnius, 2016.– p. 48.

Reikšminiai žodžiai: „proxy karas“, sąvoka, kategorija, intervencija, netiesioginis karas, nevalstybiniai veikėjai, valstybė, Šaltasis karas, modernus karas, tradicinis karas, sąvokų istorija, pridėtinė vertė, realizmas.

Šiame darbe dekonstruojama „proxy karo“ sąvoka. Remiantis Reinharto Kosellecko sąvokų istorijos mokyklos teorine prieiga siekiama atsakyti, ar sąvokos grąžinimas į XX a. diskursą yra pagrįstas? Aiškinamasi, kaip sąvoka kito laike, kas lėmė jos turinio kaitą. Aiškinamasi kokiame kontekste ji atsirado. Įvardijamos naujos reikšmės įtrauktos į sąvokos semantinį turinį, taigi, atskleidžiamos sąvokos raidos, kaitos aplinkybės Atsakoma į klausimą kas ją vartoja, kokiais tikslais ir į ką orientuotą? Su kuriais terminais ji sutampa ir konverguoja? Parodoma, kad „proxy karo“ koncepcijos grąžinimas į šiandieninį karo studijų diskursą yra nepagrįstas. Atlikta Ukrainos ir Sirijos konfliktų analizė parodo, kad „proxy karo“ etiketė jiems lipdoma nepagrįstai.

Turinys

Įvadas ... 1
Trys politiškumo istorijos suvokimo mokyklos ... 8
Sąvokų istorija kaip metodologinis įrankis ... 11
Kodėl verta nagrinėti sąvokas? ... 13
Tarp praeities ir ateities. Politinio konteksto raida ... 14
Proxy karo vieta tradicionalistų ir modernistų ginče ... 17
Realizmas? – Sąvokos ideologizacija tarptautinių santykių disciplinos požiūriu ... 21
Proxy karas: tarp politinio ir karinio diskursų ... 24
Proxy karai? Sirijos ir Ukrainos atvejų analizė ... 28
Sirija ... 28
Ukraina ... 33
Proxy *versus* hibridinis karas ... 34
Išvados ... 35
Literatūros sąrašas ... 37
1 Priedas ... 41
Summary ... 42

„Kiekvienas amžius turi, tik jam būdingą karą,
su jį ribojančiomis sąlygomis
ir išankstinėmis prielaidomis.“
- Clausewitz

Įvadas

Žmogus, įnešęs didžiausią indėlį į karo studijas, o, greičiausiai, ir tas, kuris davė pradžią karybos mokslui apskritai, Carl Von Clausewitz savo kūrinyje „*Apie karą*“ priėjo prie išvados, kad kiekvienas amžius turi jam būdingą kariavimo būdą, su jį ribojančiomis sąlygomis ir išankstinėmis prielaidomis.[1] Kai kurie kariavimo būdai, ir juos aiškinančios karo koncepcijos nunyksta, kitos savo vietą atranda ir moderniais laikais. Viena vertus, tokie taktiniai sprendimai kaip Fabijaus strategija, kurią Romos kariuomenė taikė kovodama su Hanibalo kariauna buvo puikiai pritaikyta Talibano kovotojų karo Afganistane metu. Kita vertus, Antrojo Pasaulinio karo pabaiga ir prasidėjęs Šaltojo karas skelbė apie totalaus, konvencinio karo pabaigą. Visgi, Kanto žodžiais tariant, amžinoji taika nėra natūrali, todėl vienos karo koncepcijos mirtis byloja apie kitos gimimą.

Nuolat kintanti karo samprata į vandens paviršių iškelia naujų iššūkių karo teorijai, jai tenka taikytis prie kintančių sąlygų ir siūlyti vis kitus karo praktikos aiškinimo būdus. Dvidešimt pirmojo amžiaus pradžia pasižymėjo skirtingų karo koncepcijų atsiradimu. Į karybos diskursą buvo įtrauktos tokios sąvokos kaip informacinis karas, hibridinis karas, kibernetinis karas. Tokia naujų sąvokų gausa akademiniuose sluoksniuose sukėlė diskusiją ir iškėlė nemažai klausimų – „ar įmanoma tokia sparti karo evoliucija?“, galų gale, „ar karas kurį matome šiandien apskritai gali būti laikomas karu?“. Viena pusė įsitikinusi, kad karo evoliucija yra neišvengiama, todėl reikia prisitaikyti prie besikeičiančių sąlygų bei kurti naujas teorijas. Antrieji su tuo nesutinka, teigdami, kad keičiasi tik karo pobūdis, o ne fundamentaliausi, jį apibrėžiantys, principai. Žvelgiant į tokią polemiką iš šalies kylą klausimas ar naujų karo sąvokų įtraukimas į diskursą yra pagrįstas, o gal tai tėra, dalies mokslininkų akademinių ambicijų išdava?

Kaip ten bebūtų, aišku viena, svarbu kritiškai ir atsakingai žvelgti į naujų koncepcijų kūrimą, nes karo diskursas, kaip ir kiti diskursai neturi aiškiai nubrėžtų sienų, tai kas įtraukiama į vieną diskursą - neišvengiamai atsidurs kitame. Naujos sąvokos performuoja visuomenės kalbinį pasaulį ir daro įtaką praktiniam žmonių gyvenimui.

Visgi, sąvokos ne tik gimsta, tačiau kartais jos prikeliamos naujam gyvenimui. Viena tokių tai – „proxy karas.“ Terminas buvo vartojamas Šaltojo karo kontekste, tačiau pastaraisiais metais ši

[1] Clausewitz, Carl von, *On War*. Princeton: Princeton University Press, 1989. 593.

sąvoka vis dažniau linksniuojama viešojoje erdvėje. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu ir taip netrūksta naujų karo koncepcijų kyla klausimas, ar į šiandieninį diskursą ji buvo sugrąžinta pagrįstai?

Šaltojo karo metu pasaulyje vyko daugybė konfliktų, kurie dažniausiai pasireikšdavo pilietinio karo forma. Ideologinis pasaulio dvipoliškumas lėmė tarptautinę tokių konfliktų dimensiją. Pagrindine ideologinio konflikto arena buvo tapusios trečiojo pasaulio valstybės. Tiek JAV tiek Sovietų Sąjunga vengė tiesioginio konflikto dėl branduolinio karo eskalacijos grėsmės, todėl savo interesų įgyvendinimo siekė per tarpininkus. Šaltojo karo pabaiga bylojo apie *proxy* konfliktų, kuriuose valstybės veikia netiesiogiai pabaigą. Visgi, „proxy karo“ sąvoka yra ganėtinai neaiški, egzistuoja daugybė reiškinio versijų, neaiškios šio kariavimo modelio ribos, nes skirtingi autoriai pateikia skirtingus aiškinimus ir vertinimo kriterijus.

Proxy karo tema akademiniame pasaulyje yra ganėtinai jauna. tai neturėtų kelti nuostabos, nes, kaip jau buvo minėta, „*proxy war*” yra siejamas su dvidešimtojo amžiaus antros pusės kariniu diskursu. Nors *proxy* karo koncepcija po šaltojo karo ir buvo primiršta (gal būt tą sąlygojo naujų karo sąvokų įtraukimas į diskursą?) pastaraisiais metais galima matyti suaktyvėjusį šios sąvokos vartojimą. Žengimas į naują tūkstantmetį buvo pažymėtas neproporcingai augančia nevalstybinių veikėjų gausa. Ypatingą pagreitį šis reiškinys išvystė Vidurio Rytuose. Teroristinių grupuočių dalyvavimas pilietiniuose karuose bei neaiškūs jų finansavimo kanalai paskatino iš naujo prabilti apie nekonvencines kariavimo strategijas bei didžiųjų valstybių įsitraukimą į „karo žaidimus“. Buvo sukurta daugybė darbų nagrinėjančių nekonvencinio karo tematiką, kurių gausą iš esmės lėmė JAV intervencijos į Iraką ir Afganistaną ir tai, kad didžioji dalis karo studijų atstovų yra būtent iš JAV.

Dvidešimt pirmojo amžiaus konfliktai paskatino naujų sąvokų įtraukimą į karo studijas - kibernetinis karas, hibridinis karas, asimetrinis karas – tik kelios jų. Taigi kardinaliai pasikeitusios kariavimo koncepcijos atveria nišą naujam tyrimo laukui, kuriame siekiama paaiškinti besikeičiančią konfliktų dinamiką. Tačiau naujų terminų įtraukimas į karo studijas kelią teorinių problemų, susijusių su vieno ar kito termino pagrįstumu (*validity*). Tokia rizika iškyla dėl to, kad empiriniai atvejai yra unikalūs ir skirtingi, objektų kompleksiškumas sąlygoja kriterijų, kuriais remiantis bus apibrėžta viena ar kita sąvoka svarbą.

Besirengiant tyrimui, visų pirma, reikia išsiaiškinti kas yra netiesioginis karas. Oksfordo žodyne „*proxy warfare*“ yra apibūdinamas kaip: „karas, kuriame didžioji jėga dalyvauja netiesiogiai: Šaltojo karo pabaiga užbaigė didžiąją dalį netiesioginių karų, kurių dėka abi kovojusios pusės siekė savo įtakos sklaidos.“ Tačiau, definicija iki galo neatsako ir nepaaiškina šio reiškinio turinio. Nors akademiniame pasaulyje nėra nusistovėjusio *proxy* karo apibrėžimo, terminas buvo pavartotas dar Šaltojo karo metais. Jį vartojo tokie autoriai, kaip Karl Deutsch, Yaacov bar-siman-tov (1984), Bertil

Duner, Richard E. Bissel. Literatūrą, nagrinėjančią *proxy* karo tematiką, galima skirstyti į dvi rūšis: Šaltojo karo laikų ir moderniąją.

2002 m. publikuotame Chris Loveman straipsnyje „*Assesing the phenomenon of proxy intervention*" autorius teigia, kad „proxy war" definicija yra komplikuota, nes gali egzistuoti daugybė skirtingų intervencijos būdų, o ir paramos formos būna labai įvairios, todėl natūralu, kad kyla klausimas, kokio masto parama jau gali būti laikoma *proxy* intervencija?[2] Taip pat neaiškumų kelia ir santykis tarp įgaliotojo ir įgaliotinio – kuris kuriuo naudojasi? Atsakyti į pastarąjį klausimą padeda Bertil Duner įvestas „interesų suderinamumo" (compatability of interests) rodiklis. Kadangi interesus išsiaiškinti ne visada paprasta, Duner teigia, jog dėmesį reikia sukoncentruoti į karinį konflikto aspektą – jeigu įgaliotojas ir įgaliotinis turi bendrą tikslą kovoti su vienu ar kitu galios šaltiniu, tai savaime pakankamas interesas.[3]

Loveman, tuo tarpu, išskiria šešis netiesioginės intervencijos bruožus: egzistuoja ryšis tarp įgaliotojo ir įgaliotinio (jų ideologijos gali skirtis, bet vienija bendras priešas), įgaliotojas siekia išvengti tiesioginio dalyvavimo konflikte ir atsakomybės, įgaliotojas teikia įgaliotiniui materialinę paramą, koordinuoja bei vykdo informacinius mainus, pagrindą sudaro lokalinis konfliktas, netiesioginės intervencijos dažnai lemia išaugusį konflikto eskalacijos mastą.[4] Autorius pažymį, kad antras ir paskutinysis bruožai lemia netiesioginės intervencijos patrauklumą. Visgi Loveman darbo pridėtinė vertė slypi netiesioginio karo interpretacijoje tarptautinių santykių kontekste, kurioje jis apjungdamas realizmą ir totalaus karo nepriimtinumą aiškinančias teorijas aiškina *proxy* konfrontacijos žanro populiarumą Šaltojo karo metais.

2012 m. pasirodė Geraint Hughes knyga „*My enemy's enemy: proxy warfare in international politics*". Remdamasis trimis empiriniais atvejais (atvejai išskirtiniai, nes Angolos, Libano civiliniai karai ir Afganistano karas vyko Šaltojo karo metu, tačiau įgaliotiniais čia buvo nevalstybiniai veikėjai), Hughes apibūdina *įgaliotinį*, kaip nevalstybinę karinę grupuotę, gaunančią tiesioginę paramą iš išorės jėgos.[5] Autorius knygoje, taip pat pateikia tris sąlygas, kurios leido nusistovėti netiesioginio karo modeliui: netiesioginė parama, bendras priešas, santykių palaikymas tam tikrą laiko periodą. Visgi, Hughes galėjo pateikti savo santykį su Yaacov bar-siman-tov ar Bertil Duner indėliu į fenomeno aiškinimą, kadangi jo pasirinkti atvejai priskiriami Šaltojo karo periodui.

Pastaraisiais metais pasirodė ir dar keletas knygų, tiriančių *proxy* karo reiškinį. Vienas tokių, tai Michael A. Innes sudaryta knyga „*Making sense of proxy wars: states, surrogates & the use of*

---

[2] Loveman, Chris, Assesing the phenomenon of proxy intervention. *Conflict, security & development*, 3(2), 2002.
[3] Duner, Bertil, "Proxy intervention in civil wars." *Journal of peace research*, 4(18), 1981.
[4] Loveman.
[5] Hughes, Geraint, *My enemy's enemy: proxy warfare in international politics*. Brighton: Sussex Academic Press, 2012.

force". Čia autoriai pagrindinį dėmesį skiria nevalstybinių veikėjų analizei. Innes kelia idėją, jog viešajame diskurse po Šaltojo karo įsitvirtino nuomonė, kad nevalstybiniai veikėjai neteko savo finansinių kanalų, todėl atsigręžė į kriminalines veiklas kaip finansinio šaltinio substitutą. Tačiau autorius nenori su tuo sutikti. „*Making sense of proxy wars*" transformuoja atgyvenusį požiūrį į nevalstybinius veikėjus kaip valstybinių veikėjų marionetes netiesioginiuose karuose, o taip kuriama alternatyva Šaltojo karo požiūriui į terorizmą ir „proxy karus." Teigiama, jog po Šaltojo karo nevalstybiniai veikėjai turėtų būti suvokiami kaip kompleksiški, labiau ideologiškai struktūruoti kūnai.[6] Autoriai taip pat nori atkreipti dėmesį ir į pasikeitusį tradicinį įgaliotojos kaip išimtinai valstybės suvokimą, jų nuomone, modernių *proxy* konfliktų hierarchija yra dinamiškesnė. Galiausiai knygoje, kalbama ir apie moralinę surogatinio karo ir apskritai klasikinio karo suvokimo transformacijos dimensiją. Karo surogatizavimas atskiria visuomenes nuo materialinės žalos, moralinių karo pasekmių (nors tą iš dalies kompensuoja žiniasklaida), aišku, prie to prisideda ne tik netiesioginio karo galimybės, bet ir technologinė pažanga – UAY (*unmanned aerial vehicles*) arba tiesiog *dronai*, kurie pretenduoja pakeisti žmogų ateities mūšyje.

Kitas reikšmingas po šaltojo karo parašytas darbas, (bene reikšmingiausias), tai Andrew Mumford studija „*Proxy warfare: war and conflict in the modern world*". Knygoje autorius remdamasis konfliktų pavyzdžiais sukuria „*proxy* karo" koncepciją, analizuoja reiškinio priežastis ir pasekmes, praeities, dabarties ir ateities perspektyvose. Autoriaus nuomone, nors ir yra darbų nagrinėjančių modernaus karo koncepcijas, „proxy karo" tema negauna adekvataus akademikų dėmesio. Knygos pradžioje, Mumford pateikia sąvokos definiciją, anot jo, *proxy* karas yra netiesioginis trečiųjų šalių įsitraukimas į konfliktą, siekiant patenkinti savo strateginius interesus.[7] Tiesioginis įsitraukimas ar reguliariųjų pajėgų dislokavimas – praktikos, kurios negali būti siejamos su netiesiogine intervencija. Autoriaus teigimu, dažniausiai netiesioginis įsikišimas pasireiškia finansine ar ginkluotės parama.[8] Visgi, viena pirmųjų termino definicijų buvo suformuota dar 1964 m. Karl Deutsch staripsnyje „*External involvement in internal war*", kuriame autorius *proxy* karą apibūdino kaip tarptautinį konfliktą tarp dviejų galios centrų, vykstantį trečiosios šalies teritorijoje, užmaskuotą vidaus politiniu konfliktu, kurio metu kariaujančios valstybės, besinaudodamos trečiųjų šalių žmogiškaisiais resursais ir teritorija, siekia savo užsienio politikos tikslų.[9] Mumford nuomone,

---

[6] Innes, Michael a., *Making sense of proxy wars: states, surrogates & the use of force*. Washington DC: Potomac books, 2012.
[7] Mumford, Andrew, *Proxy warfare: war and conflict in the modern world*. Cambridge: polity press, 2013.
[8] Ten pat.
[9] Harry Eckstein, (sud.), *Internal War: Problems and Approaches*. New York: Free Press, 1964. Karl W. Deutsch, "External Involvement in Internal War", 100-110.

toks aiškinimas yra pernelyg centristinis, nes pagrindiniu veikėju čia laikoma valstybė, o taip ignoruojamas nevalstybinių veikėjų vaidmuo konfliktuose.

Mumford darbui didelės įtakos turėjo 1980-iais m. publikuotas Yaacov bar-siman-tov straipsnis „*The strategy of war by proxy*", kuriame devyniais klausimais yra nubrėžiamos *proxy* karo definicijos ribos. Autoriaus nuomone, *proxy* konfliktas yra regioninis karas, kuriame bent už vienos iš kariaujančių pusių yra didžioji valstybė, tiekianti netiesioginę karinę paramą.[10] Yaacov indėlis į netiesioginio karo studijų lauką reikšmingas tuo, kad klausimo – atsakymo būdas padeda nubrėžti ribas tarp to, kas gali būti laikoma netiesiogine intervencija ir kas – ne.

Taip pat, knygoje autorius tęsia Innes pradėtą darbą ir pirmasis susistemina keturias santykių tarp konflikte dalyvaujančių šalių dinamikas: viena valstybė naudojasi kita, kaip surogatine jėga; valstybė naudojasi nevalstybiniu veikėju; nevalstybinis veikėjas naudojasi valstybe; nevalstybinis veikėjas naudojasi nevalstybiniu veikėju kaip surogatu. Taip autorius pateikia atsvarą dar septintajame dešimtmetyje Karl Deutsch suformuluotai reiškinio sampratai. Reziumuojant, Mumford knyga gali būti laikoma vadovėliniu *proxy* karo reiškinį nagrinėjančiu darbu, kuriame pateikiama išsami ankstesnės literatūros apžvalga. Ankstesnių autorių darbo vaisiai čia yra aptariami, susisteminami ir papildomi paties autoriaus įžvalgomis apie netiesioginių karų motyvus ir priemones, tarp kurių ir netradiciniai požiūriai, tokie kaip tarpininkai kibernetiniame kare.

„Proxy karo" tematika yra nemenkai išnagrinėta tarptautinėje akademinėje bendruomenėje, tačiau netiesioginio įsitraukimo tema nėra viena populiariausių karo studijose, todėl nenuostabu, kad Lietuvoje „proxy karo" tema nebuvo rašyta. Lietuvos akademiniame diskurse populiaresnės kibernetinio, informacinio, hibridinio karo temos. Todėl nestebina ir tai, kad „proxy karo" sąvoka neturi oficialaus lietuviško atitikmens.[11] Mums jau pažįstamas Duner aiškindamas išorės intervenciją į vidinį konfliktą vartoja tokius terminus, kaip *„marionetė", „satelitas" ar „klientas"*. Jis taip pat pažymi, kad, nepaisant egzistuojančių sinonimų, *„proxy"* yra tinkamiausiais žodis, apibūdinantis tokio tipo konfliktą.[12] Vis dėl to, lietuvių kalba nepasižymi lankstumu. Nors tokie formuluotės variantai kaip surogatinis karas, satelitinis karas lingvistiškai vartotini, tačiau yra semantiškai netinkami, nes nesugeba paaiškinti sąvokos turinio. Lietuvos žiniasklaidoje plačiai vartojamas *„netiesioginio karo"* vertimas, tačiau jis yra mažų mažiausiai netikslingas, o ,be to, dar ir stokojantis konkretumo. „Netiesioginiu karu" galima laikyti jau minėtą Šaltąjį karą, kurio metu JAV ir Sovietų Sąjungos konfrontacija taip ir nepersikėlė į tiesioginį karinį susidūrimą. Negana to, „netiesioginiu

[10] Mumford, *Proxy warfare.*
[11] Ieškota NATO, Lietuvos kariuomenės terminų žodynuose, tarptautinių terminų žodyne, tačiau neaptikta nieko panašaus.
[12] Duner, Bertil, "Proxy intervention in civil wars." *Journal of peace research,* 4(18), 1981. 353.

karu“ galima laikyti bet kokį konfliktą, kuriame kovojama ne ginklais, pavyzdžiui, informacinį karą, kibernetinį karą, todėl šio termino vartojimas yra klaidinantis ir netikslingas. Gautose Valstybinės Lietuvių Kalbos Komisijos išvadose sutinkama su nuomone, kad *„karas svetimomis rankomis“* tiksliausiai nurodo nagrinėjamo konflikto specifiką.[13] Tačiau atsižvelgiant į metaforinės sąvokos vartojimo komplikuotumą, ji pasirodo esanti nepriimtina. Taigi, šiame darbe nuspręsta vartoti anglišką terminą *„proxy“*, kurio vartojimas nepadaro žalos koncepcijos turiniui. Be to, pats darbas savo esme yra susijęs su konkrečios sąvokos vartojimu, todėl pasirinkimas remtis angliškuatitikmeniu yra pagrįstas.

Šiuolaikinių karo studijų diskursas pasižymi didele naujų koncepcijų gausa, tačiau naivu manyti, kad visų jų atsiradimas yra pagrįstas. Kyla klausimas ar naujų sąvokų įtraukimas į karo studijas yra natūralus ir atliepia į pasikeitusias praktines kariavimo aplinkybes? O gal priešingai, neologizmų vartojimas nėra dėsningas ir tokiu būdu kuriama alternatyvi tikrovė? Todėl šio darbo tikslas ir bus dekonstruoti „proxy karo“ sąvoką, siekiant išsiaiškinti ar jos grąžinimas į diskursą yra organiškas ir pagrįstas. Šiam tikslui pasiekti bus remiamasi Reinharto Kosellecko sukurta *vokiškosios sąvokų mokyklos* teorine prieiga.[14] Remiantis šia mokykla, sąvokos daro įtaką socialiniam pasauliui ir *vice versa.* Sąvokų istorikas tiria politinės sąvokos kitimą ir pastarosios santykį su socialiniais fenomenais.[15] Tiesa, vokiškoji sąvokų mokykla taip pat yra ir metodologinis įrankis, nes Reinhartas Koselleckas pateikia ir tyrimo gaires, kuriomis turi vadovautis sąvokų istorikas. Šios gairės yra iš esmės panašios į diskurso analizės metodą, nes čia tiriami istoriniai socialiniai, politiniai kontekstai, neapsiribojama vien sąvokos lingvistine analize. Sąvokų istorija ieško atsakymų į klausimus: ar sąvokos vartojamos vienodai? Kokiuose kontekstuose jos atsiranda? Kas jas vartoja, kokiais tikslais ir į ką orientuotas? Kaip ilgai sąvokos vartojamos? su kuriais terminais jos sutampa ir konverguoja?

Remiantis jau minėtais klausimais formuluojami ir tyrimo uždaviniai:

1. Bus siekiama iširti sąvokos raidą. Atsakyti į klausimą kaip ji atsirado? Taip aiškinamasi, kaip ir kokiuose kontekstuose ji buvo vartojama? Kokios politinės, socialinės, karinės aplinkybės lėmė jos relevantiškumą?
2. Ištirti, kaip plačiai vartojama ši sąvoka? Kas ją vartoja? Taip bus atsakyta į klausimą, ar buvo išeita iš ekspertinio diskurso?

---

[13] VLLK atsakymas el. Paštu: Jūsų klausimą dėl proxy war atitikmens pateikėme svarstyti VLKK Terminologijos pakomisei. Pakomisė nepriėmė vieno sprendimo. Pirminę sąvokos sampratą aiškiausiai nusako karas svetimomis rankomis, tiesa, tokiam terminui galima prikišti ne visai termininę raišką (nors negalima teigti, kad metaforinių terminų apskritai neturime). Kitas pasiūlytas variantas – tarpininkinis karas. Jis irgi artimesnis pirminei sąvokai. Kalbos požiūriu, be jau minėtų terminų, taisyklingi ir terminai įgaliojamasis karas, surogatinis karas.

[14] Dementavičius, J., „Trys politiškumo istorijos programos: ne galios požiūris į politikos ir istorijos santykį“, Politologija, 2010/1 (57), Vilniaus universiteto leidykla. 64.

[15] Ten pat, 64.

3. Siekiama atskleisti sąvokos grąžinimo į diskursą prielaidas (aiškinamas kontekstas kuriame ši sąvoka įgavo „antrą kvėpavimą“). Kokias pasekmes jos vartojimas turi politinei aplinkai, kurioje ir su kuria ji sąveikauja?
4. Aukščiau iškeltų uždavinių įgyvendinimas ir atvejų analizės išvados padės atskleisti, kokia pridėtine verte sąvoka disponuoja aiškinantis konkretaus konflikto dinamiką?

Siekiant iškeltų uždavinių įgyvendinimo bus remiamasi sąvokų istorijos teorinėje prieigoje esančiomis metodologinėmis galimybėmis. Sąvokų istorija metodologine prasme, anot Koselleck, visų pirma, yra „specializuotas teksto kritikos metodas“, reikalingas norint nustatyti autentišką žodžio reikšmę, kontekste, kuriame jis buvo vartojamas.[16] Tačiau SI neapsiriboja vien tekstų analize, akcentuojamas dėmesys socialiniai, ekonominei, politinei istorijai. Nors, konkrečių atvejų tyrimas ir nėra pirminis sąvokų istorijos interesas, Koselleck pažymi, kad be individualių atvejų teorija neišsiverstų.[17] Tiriamieji atvejai gali tarnauti kaip lakmuso popierėliai, iliustruojantys platesnio politinio konteksto mozaiką.

Taigi, darbo pradžioje bus pristatomas sąvokų istorijos teorinis modelis, atskleidžiamos pagrindinės šio teorinio modelio premisos bei metodologinės galimybės. Trumpai apžvelgsiu kodėl verta nagrinėti sąvokas. Toliau dėmesys bus nukreipiamas į istorinio ir politinio konteksto, paskatinusio sąvokos grąžinimą, analizę. Antroje darbo dalyje bus žvelgiama į sąvokos prigimtį, kontekstą kurioje ji susiformavo, siekiama atsakyti į klausimą kokios aplinkybės paskatino jos atsiradimą ir vartojimą, galiausiai, grąžinimą į diskursą. Trečioje darbo dalyje bus aiškinamasi kokios aplinkybės paskatino sąvokos turinio peržiūrą. Remiantis dviem sisteminiais lūžiais („naujųjų karų“ tendencijų ir TS teorijų disciplinos plėtra) bus tiriamas sąvokos semantinio lauko kaitos mastas. Vėliau bus aiškinamasi kokiu tikslu sąvoka vartojama, kas ją vartoja? Darbo pabaigoje bus atliekama konfliktų Ukrainoje ir Sirijoje analizė. Ukrainos ir Sirijos konfliktai pasirinkti neatsitiktinai. Pastaraisiais metais viešojo erdvėje jie buvo nušviečiami, kaip „proxy karai“, kuriuose įžvelgiami tarptautiniai (regioniniai ar globalūs) skirtingų interesų susidūrimai. „Proxy karo“ epitetas šiems konfliktams klijuojamas ne tik žiniasklaidos priemonių, tačiau ir politikų ar karininkų. Tyrimas padės atsakyti į klausimą ar sąvoka vartojama pagrįstai? galiausiai padės įvertinti sąvokos pridėtinę vertę akistatoje su šiandieniniais konfliktais.

[16] Sheehan, James J. „Begriffsgeschichte: Theory and Practice“. *The Journal of Modern History*, 2(50), 1978, 312-319. Cituota iš Peter Christian Ludz, *Soziologie und Sozialgeschichte: Aspekte und Probleme*. Opladen and Cologne, 1972. 116-31.

[17] Koselleck, Reinhart, The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts. Stanford: Stanford University Press, 2002. 31

„Kiekvienas žodis atskirai atrodo negyvas.
Kas suteikia jam gyvybę? – Jis gyvena vartojamas“
L. Wittgenstein[18]

Trys politiškumo istorijos suvokimo mokyklos

Justinas Dementavičius savo darbe pavadinimu *„Trys politiškumo istorijos programos: ne galios požiūris į politikos ir istorijos santykį“* pateikia išsamų žvilgsnį į tris humanitarines politikos mokslų tyrinėjimo perspektyvas: anglofoniškąją idėjų istoriją, prancūziškąją politiškumo istoriją bei vokiškąją sąvokų istoriją.[19]

Pirmoji autoriaus nagrinėjama istorijos tyrinėjimų tradicija – idėjų istorija. Bene reikšmingiausiu šių dienų idėjų istoriku laikomas Q. Skinneris teigia, jog idėjų istorija kaip metodas negali būti laikoma grynai politiškumą nagrinėjančiu teoriniu įrankiu. Pasak jo, į idėjų istoriją reikią žvelgti kaip į begalę skirtingų dimensijų aprėpiančią teorinę mokyklą.[20] Idėjų istorikas į praeitį turi žvelgti kaip į visiškai nieko bendro su šiandieniniu pasauliu neturinčią, autonominę erdvę. Taigi idėjų istorikas negali naudoti analitinių įrankių, kurie būdingi dabarčiai. Tirdamas praeitį jis turi kiek įmanoma atsiriboti nuo dabarties konteksto. Kitais žodžiais tariant, idėjų istorikas turi perprogramuoti savo analitinę regą panaudodamas praeities konteksto sugeneruotą kodą, vaizdžiai tariant, keliauti laike. Tačiau kodėl idėjų istorikas turi imtis tokių drastiškų priemonių?

Kelionės laike metafora puikiai pasitarnauja aiškinant idėjų istoriko darbo specifiką: įsivaizduokime, kad dvidešimt pirmojo amžiaus biržos makleris dėvintis kostiumą ir ryšintis kaklaraištį nusikelia į devyniolikto amžiaus Kolorado valstijos prerijose įsikūrusį miestelį, atvykėlį ir vietinius skirtų kultūros, kalbos, raiškos, žodyno barjerai, todėl racionali komunikacija būtų sunkiai įsivaizduojama. Kita vertus, jeigu tas pats asmuo prisitaikytų prie jį supančios aplinkos ir nekristų į akis, jis galėtų daug daugiau pasakyti apie jį supančią erdvę. Tokia pati veikimo logika galioja ir idėjų istorikui, kuris turi tapti antropologu ne specifinėje vietovėje, o konkrečiame laike. Dementavičius pažymi, kad idėjų istorikui ypatingos svarbos turi idėjos kontekstas, istorinis, politinis ją supantis

[18] Anzenbacher, Arno, *Filosofijos Įvadas*. Vilnius: Katalikų Pasaulis, 1992, 70, cituota iš Witgenstein, L, *Filosofiniai tyrinėjimai*. 1960. 432.
[19] Dementavičius, 40.
[20] Ten pat, 44.

pasaulis, galiausiai, akademinė aplinka, kurioje disponuojama viena ar kita idėja. [21] Taigi, šioje tyrimo paradigmoje svarbiausia yra idėjos kilmė, kitimas, plėtra bei santykis su kitomis idėjomis.

Antrasis Dementavičiaus aptariamas požiūris – politiškumo istorijos programa. Kaip ir idėjų istorijai politiškumo istorijai tekstas yra lakmuso popierėlis, padedantis suvokti praeities kontekstą, kuriame vyko idėjinė diskusija. Kaip ten bebūtų, politiškumo istorija turi tik jai būdingą požiūrį į abipusį ryšį tarp kalbos ir socialinės trikovės. Politiškumo istorijos vietininko - P. Rosanvallono požiūriu, kalba daro tokią didelę įtaką socialinėms praktikoms, kad neretai ji tiesiog neatitinka esamojo laiko. Remiantis šiuo požiūriu neretai kalba tampa autonomiška, nieko bendro su esama socialine tikrove neturinčia, dimensija. Taigi kalba gali tapti prieštaringa ir diktuoti klaidingas socialines, politines praktikas.[22] Visgi, kaip ir kitoms aptariamoms idėjinėms mokykloms, politiškumo istorijai svarbu suvokti praeitį tokią, kokia ji buvo anuomet t.y. į ją žvelgti autentiškai. Pagrindinis politiškumo istorijos skiriamasis bruožas yra nuolatinis bandymas suprasti dabarties problemą.[23] Kitais žodžiais tariant politiškumo istorija į istoriją žvelgia, kaip į nuolatinį bandymą išspręsti politinę problemą, tuo tarpu, esamoji tvarka yra laikoma to nuolatinio bandymo rezultatu, tačiau nebūtinai galutiniu ar juo labiau tinkamu. Taigi PI dėmesį koncentruoja į diskusijos, politinių debatų istoriją ir pastarosios padarinius.[24]

Trečiasis, autoriaus aptariamas, istorijos pažinimo būdas – sąvokų istorija. Sąvokų istorijos pradininku laikomas vokiečių istorikas ir filosofas Reinhartas Koselleckas.[25] Didelę įtaką Koselleckui padarė pažintis su Edmundu Hussleriu, kuri paskatino jį į sąvokas žvelgti kaip į kintančius fenomenus.[26] Šios teorinės mokyklos ištakos gali būti siejamos su vokiškuoju politinės filosofijos padiktuotu laiko suvokimu. Vokiškajai tradicijai, būdinga į laiko tėkmę per savotiškos „laiko dvasios“ prizmę. Šiam istorijos traktavimo būdui pamatus padėjo, ne kas kitas, o G.W.F Hegelis. Savo veikale „*Dvasios fenomenologija*“ Hegelis kalbėjo apie istorijos ir filosofijos dialektinį ryšį. Žinoma, sąvokų istorijos programa tėra Hegelio padiktuotos vokiškosios tradicijos tąsa.

Sąvokų istorijos teorija paranki, nes priešingai nei kitos teorijos ji į sąvokas žvelgia kaip į kintančius objektus. Tekste išskiriami pagrindiniai klausimai į kuriuos atsakymų ieško sąvokų istorija: ar sąvokos vartojamos vienodai? kokiuose kontekstuose jos atsiranda? kas jas vartoja, kokiais tikslais ir į ką orientuotas? kaip ilgai sąvokos vartojamos? su kuriais terminais jos sutampa ir konverguoja?[27] Sąvokų istorijos mokykla nemenką dėmesį skiria modernizacijai ir ją lydinčiam

[21] Dementavičius, 46.
[22] Ten pat, 58.
[23] Dementavičius, 59.
[24] Ten pat, 60.
[25] Koselleck, Reinhart, *The Practice Of Conceptual History*.
[26] Dementavičius, 52.
[27] Ten pat, 53.

Koselleck žodžiais tariant „pereinamajam laikotarpiui“.[28] Tai labai svarbu tiriant karo koncepcijos raidą, kuri kito atsižvelgiant į konkrečias laiko ir erdvės padiktuotas aplinkybes. Remiantis sąvokų istorijos teorija, sąvokos gali būti „įlaikintos“ (išreiškiančios istorinį pokytį), ideologizuotos (įgyjančios nevienodų prasmių) ir politizuotos (politinės kovos įrankiai).[29] Galiausiai teorijoje esminis vaidmuo yra suteikiamas kontekstui, tačiau čia kontekstas suvokiamas ne lingvistiškai, bet atsižvelgiant į socialines ar politines prielaidas, lemiančias konteksto atsiradimą . Taigi, sąvokos kitimas negali būti laikomas grynai empiriniu kismu, nes po savimi šis procesas slepia politinį, socialinį, galiausiai, praktinius kontekstus. Atsižvelgus į aukščiau išvardintus kriterijus, galima teigti, jog istorinės sąvokų teorijos taikymas atveria nišą platesniems ar netgi lyginamiesiems karo sąvokų tyrimams, mat sąvokų istorijai būdingas multidimensiškumas leidžia kelti sąvokų vartojimo prasmės klausimus. Išsiaiškinus sąvokos vartojamumo klausimus galima atskleisti ir politinius motyvus, paskatinusius vienos ar kitos sąvokos cirkuliaciją viešojoje erdvėje.

Be to, sąvokų istorija yra ypatinga tuo, kad į koncepcinius pokyčius žvelgia ne tik kaip į teoriniame, lingvistiniame lygmenyse įvykusias permainas, tačiau aiškinasi kaip vienos ar kitos socialinio, politinio gyvenimo praktikos koreliuoja su koncepciniu pokyčiu, t.y. kokią įtaką kasdienės praktikos turi koncepcinėms permainoms. Sąvokų istorijos teorinė prieiga buvo pasirinkta ir dėl vieno ypatingos reikšmės turinčio klausimo - su kuriais terminais sąvoka sutampa ir konverguoja? Paskutinysis klausimas labai svarbus tiriant išvestines sąvokas (kokia ir yra *proxy* karas), kurios turi nemažai gimininingų koncepcijų. Karybos diskursas ir pasižymi tokių sąvokų gausa.

Nors idėjų istorijos ir sąvokų istorijos mokyklos ir atrodo panašios, jos turi tris esminius skirtumus. Idėjų istorijoje pagrindinis dėmesys yras skiriamas detaliam istorinės ištaros tyrinėjimui, savotiškai semantikai.[30] Tuo tarpu, sąvokų istorijai ištara tėra viena iš sudedamųjų bendros tyrinėjimo mozaikos dalių. Sąvokų istorikas žvelgia į platesnį socialinį kontekstą, kuriame ir formuojasi ištara, bei agentai, vartojantys ją. Taigi idėjų istorijai svarbiausias yra reikšminis aspektas, kuomet sąvokų istorikas orientuojasi į socialinių pokyčių analizę.

Istorinis praeities koncepcijų vartojimo aiškinimas privalo remtis ne tik istoriniu kalbos tyrimu, svarbu tirti socio-istorinę terpę, kurioje sąvoka susiformavo, nes kiekviena semantika turi sąsajų su nelingvistiniu turiniu.[31] Kalba tėra grimas, po kuriuo slepiasi tikrasis kontekstas. Todėl sąvokų istorija yra parankiausia teorinė prieiga siekiant išsiaiškinti koncepcinių pokyčių priežastis, ne tik akademiniame, tačiau ir praktiniame – politiniame diskurse.

[28] Dementavičius, 54.
[29] Dementavičius, 56.
[30] Ten pat, 54.
[31] Koselleck, *Futures Past*. 81.

Sąvokų istorija kaip metodologinis įrankis

Sąvokų istorijos mokykla be teorinių implikacijų gali pasitarnauti ir kaip parankus metodologinis įrankis, įgyvendinant tyrime užsibrėžtus tikslus. Pagrindiniai Kosellecko suformuluoti teoriniai teiginiai nekliudo jai tapti metodologiniu įrankių, nes ir pati sąvokų istorijos teorija (kaip jau buvo minėta) pažymi žodžio ir veiksmo sąsajos svarbą.

Sąvokų istorija orientuojasi į koncepcijų genealogiją. Sąvokų istorikui svarbu suprasti, kaip sąvoka transformavosi priklausomai nuo politinio, socialinio ar kultūrinio konteksto**.** SI svarbu kaip tam tikram laikui būdingos socialinės, kultūrinės, politinės aplinkybės lėmė vienos ar kitos sąvokos turinį ir vartojamumą, galiausiai, jos santykį su kitomis koncepcijomis ir kategorijomis.

Kalbant apie sąvokų laikiškumą, socialines ir politines koncepcijas galima skirstyti į tradicines, kurių reikšmės istorijos tėkmė nepakeitė, ir kuri netgi ir moderniomis sąlygomis išlaikė savo pirminį reikšmingumą.[32] Antra sąvokų grupė, tai sąvokos, kurių turinys pasikeitė taip drastiškai, kad jas su pirmtake sieja tik bendras žodis, tapęs savotišku kiautu. Trečioji grupė yra periodiškai susiformuojantys senųjų sąvokų neologizmai, kurių formavimuisi peno suteikia besikeičiančios, socialinės, politinės, ar (tiriamuoju atveju) tos pačios karinės aplinkybės.[33] Tačiau neretai atsitinka taip, kad naujosios sąvokos sukuriamos ne taikantis prie pasikeitusio politinio konteksto, tačiau sąvokos atsiradimas ir vartojimas lemia naujos kontekstinės tikrovės, su jai būdingomis praktikomis, kūrimą. Pavyzdžiui, sąvokos „*hibridinis karas*“ atsiradimo prielaidos yra miglotos, tačiau, kas galėtų paneigti, kad ji ilgam įsitvirtino NATO žodyne, o ir jos vartojamumas iš esmės pakeitė NATO grėsmių suvokimą.

Sąvokų istorijoje dėmesys atkreipiamas ir į sąvokos erdviškumą. Erdviškumas čia koreliuoja su kalbine pasaulio diferenciacija t.y. suvokiama, kad ta pati koncepcija vienoje kalboje gali turėti vieną, o kitoje visai kitą reikšmę. Tokią skirtį gali lemti ne tik lingvistiniai skirtumai tarp skirtingų žodynų, tačiau ir unikalūs politiniai, socialiniai kontekstai, su kuriais sąvoka sąveikavo, ir kuriuose buvo vartojama. Priešingai nei idėjų ar politiškumo istorijose, sąvokų istorijoje tyrimo erdvė nepasižymi monolitiškumu, galimos įvairios lyginamųjų objektų kombinacijos. Pavyzdžiui, galima lyginti skirtingus istorinius, politinius, ekonominius kontekstus vyravusius skirtingose kultūrose.

[32] Koselleck, *Futures Past*. 83.
[33] Ten pat.

Sąvokų istorijos diktuojamas tyrimo lygmuo pasižymi tuo, jog jame svarbiausia yra diachroniškas sąvokos kismas – nuo jos „atsiradimo“ iki šių dienų.[34] Taigi aktualiu tampa sąvokos transformacijos mastas, kuris gali padėti įvertinti struktūrinį pokytį. Dar vienu sąvokų istorijos pranašumu galima laikyti ir tai, kad *Begriffsgeschichte (SI)* paremti tyrimai pasižymi gana didele tiriamųjų šaltinių gausa. Tiriami klasikiniai tekstai, kiti sąvokos raidą iliustruojantys šaltiniai. Visgi, didžiausia svarba yra suteikiama socialinei, ekonominei, politinei istorijai – sąvokos santykiui su socialiniais fenomenais.[35]

Kalbant apie tyrimo ašį – koncepciją, paminėtina, kad kiekviena koncepcija turi žodį, su kuriuo yra asocijuojama, tačiau toli gražu nekiekvienas žodis reprezentuoja socialinę ar politinę idėją. Reinharto Kosellecko įsitikinimu, koncepciją galima laikyti pilnaverte, tuomet kai ji įgyja aiškiai suvokiamą prasmę – tampa lingvistiniu objekto šešėliu. Sąvokos evoliucija ir prasminė raida yra įmanoma tik tuomet, kai sąvoka jau yra susiformavusi ir vartojama specifiniame kontekste.

Nors koncepcija yra asocijuojama su žodžiu, tačiau tuo pat metu ji yra daugiau nei žodis. Žodis tampa koncepcija tik tada, kai visa jo reikšmė ir socio - politiniame kontekste artikuliuojamos kalbinės praktikos gali būti įspraudžiamos į žodinį rėmą.[36] Pavyzdžiui, daugybė įvairiausių aplinkybių, su joms būdingomis terminologijomis, telpančios žodyje *„valstybė“* yra sutraukiamos į vieną, visiems suvokiamą, koncepciją.[37] Lygiai tas pats pasakytina kalbant apie *„karo“* sąvoka, kurioje telpa daugybė skirtingų politinių, socialinių, ekonominių ar net techninių reikšmių. Todėl norint atlikti akademinės vertės turintį, sąvokų istorijos teorine prieiga paremtą darbą, reikia apžvelgti sąvokos priešistorę.

Kadangi *proxy* karas yra platesnio karo diskurso dalis, neįmanoma apsieiti be išsamesnės *„karo“* koncepcijos raidos apžvalgos. Siekiant leistis į ektstralingvistinio konteksto tyrinėjimą, visų pirma, turi būti įvertinti žodžio reikšmėje esantys atsparumo, kaitos ar modernumo kriterijai.[38] Neįmanoma įvertinti šių kriterijų neišeinant iš lingvistinio konteksto ir nenagrinėjant plataus diskurso.

[34] Dementavičius, 64.
[35] Ten pat. 57.
[36] Koselleck, *Futures Past*. 86.
[37] Ten pat, 85.
[38] Koselleck, *Futures Past.* 86.

Kodėl verta nagrinėti sąvokas?

Teorijos formavimas yra neatsiejamas nuo sąvokų formulavimo. Nenuostabu, nei vienas mokslas, nei viena praktikas aiškinanti teorija, negali apsieiti be sąvokų. Sąvokos teorijoje atlieka savotiškų ženklų funkciją, jos kuriamos tam, kad būtų galima paprasčiau žvelgti į sudėtingus reiškinius, todėl sąvokos privalo būti aiškios – neaiški sąvoka netenka savo vertės ir neatlieka savo paskirties. Nei viena sąvoka nėra semantiškai neutrali. Nėra sąvokos, kuri po savimi neslėptų vienokios ar kitokios reikšmės. Net gryniausiu mokslu laikomoje matematikoje ženklai turi reikšmes, o ką jau kalbėti apie socialinius mokslus, kuriuose terminai, po savo išoriniu pavidalu talpina begalę skirtingų kategorijų, kurių nesuprasdami negalėtume suvokti visos sąvokų reikšmės.

Politikos ir kituose socialiniuose moksluose generuojamos sąvokos neretai kėsinasi į viena kitos reikšmines ribas. John Gerring straipsnyje „*What makes a concept good?*“ gerai iliustruoja sąvokų konvergencijos problemą: „Žodžiai su panašiomis reikšmėmis susitelkia vienas aplink kitą, varžydamiesi dėl dėmesio ir vogdami vienas kito atributus.“[39] Vaizdingoje personifikacijoje, besirungiančios, viena kitos reikšminių ženklų besigviešiančios, sąvokos, gali atnešti didelės sumaišties aplinką tiriančiam mokslininkui. Negana to, sąvokos, kurios kėsinasi į kitų koncepcijų tiriamus fenomenus rizikuoja tapti perteklinėmis t.y. kuo „plačiau“ sąvoka siekia paaiškinti reiškinio specifiką, juo labiau ji rizikuoja pažeisti kitos sąvokos autonomiją. Minėtojo proceso fone iškyla sąvokų persidengimo problema.

Nuo to kokį turinį suteikiame sąvokoms priklauso ir mūsų pasaulio suvokimas, mąstymo būdas, elgesys. Taip yra todėl, kad sąvokos neatsiranda iš niekur. Sąvokos po savimi slepia idėjas. Idėjos, savo ruožtu, lemia realias politikos pasekmes. Politinė kalba nėra neutrali terpė, perteikianti nepriklausomai suformuotas idėjas. Ji yra institucionalizuota reikšmių sistema, ištransliuojanti politinę mintį ir veiksmą viena ar kita kryptimi.[40] Todėl, pokyčių suvokimas koncepciniame lygmenyje padeda suprasti pokyčius empiriniame ir *vice versa*.

Viena vertus, empirinių reiškinių kompleksiškumas gali sąlygoti koncepcijos reikšminių ribų ekspansiją. Kita vertus, pasitaiko ir taip, kad paprastiems empiriniams reiškiniams įvardinti kuriamos naujos, kompleksiškos sąvokos. Dar dažniau galima susidurti su situacija, kuomet nauju įvardijamas reiškinys tėra senas, tačiau neįvardintas fenomenas.

Galiausiai, kova tarp koncepcijų nėra paprasčiausia kova tarp karybos koncepcijų lingvistine (diskurso) ar semantine (reikšmės) prasmėmis, ji pati yra platesnės karo koncepcijos dalis. Nuo to

[39] Gerring, John.“What Makes a Concept Good? A Criterial Framework for Understanding Concept Formation in the Social Sciences. *Polity*, 3(31), 1999, 357-393, 361.
[40] Connolly, William E., *The Terms of Political Discourse*. Oxford: Blackwell Publishers, 1993. 1.

kurios sąvokos dominuoja karyboje realiuoju laiku priklauso politinė karo realybė, nes ją formuojantys žmonės, vartodami vieną ar kitą sąvoką yra atsakingi už empirines vartojimo pasekmes. Tam tikromis sąvokomis yra apibrėžiama *grėsmių aplinka*. Atsižvelgiant į grėsmių suvokimą formuojamos karinės strategijos. Strateginiame lygmenyje priimami sprendimai daro įtaką taktiniam lygmeniui, kuris apsprendžia veiksmus mūšio lauke.

Tarp praeities ir ateities. Politinio konteksto raida

Karas negali būti suvokiamas tik kaip techninis reiškinys. Neveltui anglų kalboje brėžiama skirtis tarp dviejų sąvokų – „*war*“ ir „*warfare*“. „*Warfare*“ koncepcija suvokiama kaip kariavimo praktikas, būdus ir kitus taktinio lygmens fenomenus apibrėžianti koncepcija. Tuo tarpu, sąvokos „*War*“ turinys pretenduoja į visiškai kitas mąstymo kategorijas, kurios susijusios su politinėmis, socialinėmis, ekonominėmis ar netgi filosofinėmis reikšmėmis.

Kiekvienai epochai būdingos tam tikros socialinės, politinės ar kitos aplinkybės, kurios sudaro vyraujančio konteksto pagrindą. Kontekstas, savo ruožtu, determinuoja eilę skirtingų charakteristikų, kuriomis apibūdinamas konfliktas. Todėl žvelgiant į konteksto raidą galima atskleisti ir esminius pokyčius karo raidoje. Nuo tam tikro politinio konteksto priklauso karų intensyvumas, mastas, pasekmės, galų gale, pati strategija ir būdas, kuriuo kariaujama.

Karo teorijos akademinėje bendruomenė nuomonės dėl „*proxy* karo“ reiškinio išsiskiria. Vieni teigia, kad tokio karo apraiškų galima aptikti dar JAV revoliuciniame kare. Kiti, pavyzdžiui, Andrew Mumfordas įsitikinęs, kad Ispanijos pilietinis karas gali būti laikomas pirmuoju „*proxy* karo“ atveju.[41] Tačiau absoliuti, reiškinį tiriančių akademikų, dauguma sutinka, kad „*proxy* karo“ fenomenas savo pozicijas karo teorijoje įtvirtino būtent Šaltojo karo konfrontacijos ir dvipolės tarptautinių santykių sistemos fone.

1946 m. pasirodžiusi G. Kennano „Ilgoji telegrama“ žymėjo naują dvišalių santykių tarp JAV ir SSRS puslapį.[42] Vašingtone buvo suvokta, kad priešintis sovietams galima, tik taikant sulaikymo politiką t.y. atsakant į Maskvos veiksmus Trečiojo pasaulio šalyse, naudojant adekvačias priemones. Vėliau sekusi Prezidento Trumano kalba kongrese davė pradžią naujai JAV užsienio politikos doktrinai, kuri neatpažįstamai perorientavo Vašingtono požiūrį į regioninius konfliktus Trečiajame

[41] Mumford, *Proxy warfare*.
[42] Jensen, Kenneth M. (Sud.). *Origins of The Cold War: The Novikov, Kennan and Roberts „Long Telegrams“ of 1946.* Washington D.C.: United Satates Institute of Peace. 1993.

pasaulyje. Remiantis šia doktrina JAV turėjo užtikrinti politinę, karinę ir ekonominę paramą visiems demokratiniams judėjimams, kurie susidurs su išorės ar vidaus grėsme.[43]

Tarptautinių santykių padėtis dar labiau suintensyvėjo, kuomet SSRS atliko pirmąjį sėkmingą branduolinio ginklo bandymą. Vašingtonas prarado branduolinio ginklo monopolį, o tai reiškė, kad santykiai tarp JAV ir SSRS tapo nulinės sumos žaidimu. Tiek JAV, tiek SSRS stengėsi išvengti konflikto eskalavimo, kuris greičiausiai būtų pasibaigęs branduolinių galvučių „mainais".

Antrojo Pasaulinio karo pabaiga ir įsibėgėjęs dekolonizacijos procesas lėmė galios vakuumo atsiradimą vadinamuosiuose globaliuosiuose Pietuose. Pastarasis galios vakuumas materializavosi kaip naujų konflikto žindinių formavimasis politiškai nestabiliose valstybėse. Dažniausiai konfliktai išsivystydavo į pilietinius karus, kuriuose savo vaidmenį suvaidino ir didžiųjų galių žvalgybos institucijos.

„*Proxy* karo" žanro sklaida iš esmės buvo logiška, komunizmo ideologija grįsto, sovietų tarptautinių santykių suvokimo tąsa. Visa komunizmo ideologija buvo paremta kovos dialektika, todėl karas buvo traktuojamas kaip esminis komunizmo revoliucijai tarnaujantis įrankis. Taigi nenuostabu, kad pilietinių karų alinamos Trečiojo pasaulio valstybės tapo sovietų interesų zona. Oficialiu atsaku į Trumano doktriną galima laikyti 1961 m. Nikitos Chruščiovo išreikštą paramą „tautinio išsivadavimo karams" visame pasaulyje.[44] Šis pareiškimas vėliau taps įkvėpimu Šiaurės Vietnamo komunistams, motyvuosančiu jėga siekti valstybės suvienijimo. Neilgai trukus tarp Vašingtono ir Pietų Vietnamo buvo pasirašyta bendradarbiavimo sutartis, siekiant atsverti įtakos svarstykles Indokinijos pusiasalyje. 1964 m. Nacionalinio Saugumo Patarėjas McGeorge Bundy atvyko oficialaus vizito į Saigoną, tuo pat metu SSRS ministras pirmininkas Aleksejus Kosyginas nusileidžia Hanojuje.[45] Sutapimas ar ne, tačiau būtent tais metais pasirodo Karl Deutsch straipsnis „*External involvement in internal war*", kuriame pirmą kartą apibrėžiama „proxy karo" samprata.

JAV suprato, kad netiesioginė sovietų parama konfliktų dalyviams pakeis galių pusiausvyrą ne jos naudai, todėl pagrįstai baiminosi, jog komunistų revoliucija įgaus pagreitį, sukurdama sovietų kontroliuojamų marionetinių valstybių grandinę. Taip susiformavo politinis kontekstas, kuris sukūrė sąlygas „proxy karo" koncepcijos egzistavimui.

Paradoksalu, tačiau vienu iš Šaltojo karo pabaigos ženklų (kai kurie tai vadina vinimi į SSRS karstą) yra laikomas ir nesėkmingas sovietų intervencija Afganistane, pasibaigusi 1989 m., kuomet

[43] U.S. Department of State. Office of the Historian. The Truman Doctrine https://history.state.gov/milestones/1945-1952/truman-doctrine [žiūrėta 2016-05-13]
[44] Cold War History archive. Wilson Center. Krushchev Pledges Support of North Vietnam.. http://digitalarchive.wilsoncenter.org/theme/cold-war-history
[45] Bundy and Kosygin Visit Vietnam. Cold War History archive. Wilson Center.

Gorbačiovo iniciatyva iš Afganistano buvo išvestos sovietų pajėgos, mat Afganistano karas akademikų, taipogi laikomas *proxy* karu, kuriame CŽV rėmė modžahedus ginkluote.[46]

Nesėkmingas pučas Maskvoje galutinai išsklaidė abejones dėl Sovietų Sąjungos likimo, pasidarė aišku, kad susiformavo nepalyginimai silpnesnis tarptautinių santykių žaidėjas – Rusijos Federacija.

JAV tapo nekvestionuojama pasaulio karine galia, prisiėmusia pasaulio policininkės vaidmenį. Pirmąja repeticija laikomas Persijos įlankos karas, kuriame Vašingtono vadovaujamos koalicijos pajėgos pasipriešino Irako veiksmams Kuveite. Persijos įlankos karas daliai karo disciplinos atstovų žymi „Naujų karų“ pradžią.

Mary Kaldor knygoje „*New and Old Wars*“ teigia, kad devintasis dvidešimtojo amžiaus dešimtmetis gali būti laikomas atskaitos tašku karo istorijoje. Kaldor įsitikinusi, kad globalizacija, kuri įgavo pagreitį pasibaigus Šaltajam karui neatpažįstamai pakeitė karo specifiką. Pokyčius kare ji įvardina kaip etninių, religinių vidaus konfliktų dominavimą.[47] Tačiau su tokia griežta distinkcija nesinori sutikti, vidiniai konfliktai dominavo ir Šaltojo karo metu, be to, natūralu, kad dviejų totalitarinių valstybių griūtis (omenyje turimos SSRS ir Jugoslavija) ir jas sekusi teritorinė secesija lėmė naujų įtampos židinių atsiradimą. Visgi, Kaldor mintis paskatino naujos karo suvokimo mokyklos atsiradimą ir visos karą nagrinėjančios akademinės bendruomenės suskaldymą tarp tradicionalistų ir modernistų (apie tai rašysiu kitoje dalyje).

Colin S. Gray teigia, jog penkiolikos metų po Šaltojo karo pabaigos periodą galime laikyti savotišku tarpukariu, kurį užbaigė JAV intervencijos į Iraką ir Afganistaną.[48] Todėl, kitu esminiu kontekstiniu lūžiu galima laikyti, rugsėjo vienuoliktosios įvykius ir po jų sekusius karus Vidurio Rytuose. Po rugsėjo vienuoliktosios išpuolių G. W. Bušas paskelbė karą terorizmui („*War on Terror*“) ir formavo naują, kišimosi politika paremtą doktriną. Minėtosios intervencijos lėmė naujo karybos žodyno formavimąsi. Pirmą kartą po pralaimėjimo Vietname JAV įsivėlė į ilgą karą užjūryje. Karus Vidurio Rytuose lydėjo tokios, sąvokos kaip „*non-linear warfare*“, „*irregular war*“, „*counter-insurgency warfare*“. Nors karinės operacijos Irake, Afganistane ir buvo sėkmingos taktiniu požiūriu, jų politinės pasekmės kelia abejonių. Pagrindine strategine problema, ko gero, galima būtų įvardinti konkretaus politinio tikslo nesuformulavimą. Taip ir neaišku koks buvo šių operacijų tikslas, aiškus tik motyvas, kuris buvo ištransliuotas skambia fraze – „*War on terror*“. Ši situacija gerai iliustruoja, kokia galia disponuoja žodis. Konfliktai Vidurio Rytuose pareikalavo šimtų milijardų dolerių, tačiau svarbesnė karų psichologinė įtaka JAV visuomenei. Nors pastarosios ir negalima prilyginti traumai,

[46] Loveman, 43.
[47] Kaldor, Mary, *New and old wars*. Cambridge: polity press, 2006.
[48] Gray, Colin S., “How Has War Changed Since the Cold War?” *Parameters*, 35 (1), 2005. 14.

kuri ištiko Amerikos žmones po pralaimėjimo Vietname, augantis skepticizmas, karų Vidurio Rytuose atžvilgiu, buvo akivaizdus. Randant panašumų tarp JAV visuomenės būklės po karo Vietname ir po XXI a. intervencijų arabų pasaulyje buvo netgi pradėtas vartoti išsireiškimas „karo su terorizmu sindromas“ (*War on terror syndrome*).[49]

Naujai išrinktam prezidentui B. Obamai pradėjus eiti pirmuosius užsienio politikus žingsnius, pasidarė aišku, kad JAV karinė doktrina keisis iš esmės. Remiantis Walter Russel Mead sukurtu idėjiniu JAV prezidentų užsienio politikos modeliu, galima kitu kampu pažvelgti į Obamos užsienio politikos doktriną. Meado požiūriu, JAV užsienio politika geriau suprantama per keturias tradicijas: Hamiltonizmą, Džefersonizmą, Džeksonizmą ir Vilsonizmą. Meadas Obamą laiko Hamiltonistu, kuriam būdinga užsienio politikos tikslų įgyvendinimo siekti derinant ekonomines, diplomatines bei karines priemones. Tačiau pastebima, jog Obama vangiai reagavo į Arabų pavasarį ir kilusius neramumus Šiaurės Afrikoje.[50]

Tokį argumentą sustiprina ir tai, kad Obamos iniciatyva JAV pajėgos buvo išvestos iš Irako. Ir nors operacija Libijoje gali pasirodyti intervencinės politikos pavyzdžiu, Obama savo metiniame pranešime prisipažino, kad įsikišimą Libijoje laiko didžiausia savo užsienio politikos klaida.[51] Dėl to, vėliau sekusi pasyvi reakcija į įvykius Sirijoje tik užtvirtino jo taikytą izoliacionistinę doktriną, kuri ir atvėrė kelią „proxy karo“ sąvokos linksniavimui Ukrainos ir Sirijos konfliktų kontekste.

Proxy karo vieta tradicionalistų ir modernistų ginče

Kaip jau minėjau, Šaltojo karo pabaiga karo teorijoje išgrynino ginčą tarp tradicionalistų ir modernistų. Pagrindinis modernistų teiginys suponuoja, kad karas, kurį matome šiandien, neturi nieko bendro su klasikine, Clausewitzo sukurta, karo samprata. Modernistų teigimu, devintasis praėjusio amžiaus dešimtmetis ir sparti globalizacija žymi naujųjų karų formavimosi tendencijas.

Įprasta, jog modernizmo šalininkai šiuolaikinius konfliktus apibūdina kaip lokalinius, pilietinius karus, kuriems būdingas mažas intensyvumas. Tačiau, Mary Kaldor, knyga „*New and Old Wars*“ siekia institucionalizuoti naują požiūrį į karo koncepciją. Šis požiūris unikalus tuo, kad „naujieji karai“ čia suprantami kaip naujo tipo smurtiniai aktai, kuriuose riba tarp karo (kuris suvokiamas kaip smurtas tarp valstybių ir kitų politiškai organizuotų vienetų), organizuoto nusikalstamumo (privačių interesų vedino smurto), plataus masto žmogaus teisių pažeidimų

[49] Mumford, Andrew. „Proxy Warfare and the Future of Conflict.“ *The RUSI Journal*, 2(158), 2013.
[50] George, Alexander, „The Historical Roots of Obama’s Foreign Policy”. 2013 http://blog.politics.ox.ac.uk/the-historical-roots-of-obamas-foreign-policy/ [žiūrėta 2016-04-30]
[51] President Obama: Libya aftermath 'worst mistake' of presidency. http://www.bbc.com/news/world-us-canada-36013703 [žiūrėta 2016-04-30]

(valstybių ir politiškai organizuotų grupių smurtas prieš individą) yra neaiški ir išblukusi.[52] Nors galime teigti, kad daugeliui Šaltojo karo laikų konfliktų būdingas mažas intensyvumas ir lokalinis pavidalas, pagrindine Kaldor mintimi galima laikyti įsitikinimą, jog šiuolaikiniai karai pasižymi tuo, kad riba tarp lokalumo, globalumo, vidaus ar išorės konfliktų yra sunkiai identifikuojama.[53] Ribą tarp jau minėtų kategorijų sunku įvardinti ir kalbant apie konfliktus Sirijoje ar Ukrainoje, kuriuose veikia tiek vidaus, tiek išorės jėgos, taikomi konvencinio ir nekonvencinio kariavimo metodai. Visgi, to nepakanka, norint konfliktus Ukrainoje ir Sirijoje laikyti „*naujaisiais karais*“, be to, naujųjų karų samprata yra per plati ir sunkiai prisidėtų konstruojant naują karo suvokimo teorinį modelį. Todėl svarbu nustatyti „proxy karo“ sąvokos vietą modernistų ir tradicionalistų ginče.

Naujųjų karų koncepcijos silpnybę galima laikyti, jos nenuoseklumą ir istorinio konteksto ignoravimą – ko gero, toks būtų pagrindinis tradicionalistų kontrargumentas. Anot jų, negalima suvokti karo nekreipiant dėmesio į praeities tendencijas ir sukauptą istorinę atmintį. Tradicinės karo sampratos gynėjai, teigia, jog esminiai, fundamentalūs karo principai neiškeičia. Karas jiems vis dar yra jėga grįstas politikos įrankis. Klasikinės karo sąvokos šalininkai įsitikinę, kad tai, kas dabar atrodo sena, kažkada buvo suvokta kaip nauja, todėl pagrindine modernistų silpnybę laiko eklektišką naujumo linksniavimą, atsiribojant nuo istorinės praeities analizės.

Tradicinis karo suvokimas yra pastatytas ant Clausewitzo teorinių pastolių. Clausewitzas garsus dėl išgrynintos vadinamosios „*Trinarės*“ karo sampratos, kurioje egzistuoja priežastinis ryšys tarp visuomenės, valdžios ir kariuomenės (tai emocijos susijusios su žmonėmis, racionalus skaičiavimas su politika ir tikimybė susijusi su kariuomene).[54] Atsižvelgiant į tai, jog tradicionalistai atstovauja Clausevwitzo minčiai, jų generuojamoje karo sampratoje pagrindinis dėmesys skiriamas būtent valstybės vaidmeniui. Tradiciniame „proxy karo“ aiškinime valstybė laikoma atskaitos tašku, pagrindiniu konflikto veikėju. Modernistai meta iššūkį tokiai karo koncepcijai, iškeldami nevalstybinių ir nekonvencinių kariaujančių subjektų reikšmę. Martin Van Creveld nuomone, trinarė karo sistema neveikia aiškinant konfliktus, kuriuose dalyvauja nevalstybiniai subjektai, nes nevalstybiniai veikėjai, jo požiūriu, yra visų trijų elementų (žmonių, valdžios ir kariuomenės) kombinacija, kurioje aiškios skirties tarp šių elementų nėra.[55]

Dviejų karo suvokimo mokyklų skirtis turėjo įtakos ir „proxy karo“ sąvokos semantinei reikšmei. Kaip jau minėjau įvadinėje dalyje, „proxy karo“ samprata buvo koreguojama atsižvelgiant į laiko ir erdvės aplinkybes. Geriausiai ši kaita atsispindi akademinėje literatūroje, kuri nagrinėja

[52] Kaldor, 2.
[53] Kaldor, 2.
[54] Kinross, Stuart, “Clausewitz and Low-Intensity Conflict.” *Strategic Studies*, 27(1), 2007, 35-58.
[55] Ten pat, 41.

proxy fenomeną. Tradiciniu požiūriu sąvoką vartojo tokie autoriai kaip Karl Deutsch, Yaacov bar-siman-tov, Bertil Duner, Richard E. Bissel.

1978 m. pasirodžiusiame straipsnyje *„Soviet Use of Proxies In The Third World"* Richard E. Bissel nagrinėja „proxy karo" atvejį Jemene, aiškindamasis įsitraukusių pusių interesus. Bisselio nuomone, esminiu faktoriumi skiriančiu *satelitą* ir *proxy* yra materiali paramos forma.[56] Remiantis juo Egiptą Jemeno konflikto kontekste galima laikyti sovietų *įgaliotiniu*, nes ginkluotė Jemeno konfliktui buvo siunčiama būtent Maskvos iniciatyva per Egiptą, taip paverčiant pastarąjį tarpininku. Taigi, autorius sovietų įsitraukimą aiškina, per regioninės sąjungininkės paramą trečiajai šaliai, tiesiogiai dalyvaujančiai konflikte Taigi Bisselio aiškinime apskritai ignoruojama konflikto dinamika, pagrindinis dėmesys skiriamas išorės veikėjų saitų ir politinių interesų aiškinimui. Be to, Bissel kalba apie „proxy karą" kaip SSRS inovaciją, kuriai Vašingtonas turės rasti priešnuodžių, taip formuojamas Vašingtono kaip pasyvaus žaidėjo įvaizdis.

Bertil Duner 1981 m. publikuotame straipsnyje „*Proxy Intervention in Civil Wars*" teigia, jog patikimą reiškinio definiciją gali būti suformuluota remiantis „galios" terminologija.[57] Dar straipsnio pradžioje Duner pažymi, jog įrodyti, kad nagrinėjami pavyzdžiai yra *proxy* karai neįmanoma, tačiau tai neturėtų stebinti, nes Šaltojo karo metais visa informacija apie tokias operacijas buvo įslaptinta. Kaip jau minėjau, Bertil savo aiškinimą grindžia trimis esminiais komponentais: interesų suderinamumas, materiali parama ir komunikacija. Taigi Duner išskirti kriterijai brėžią aiškią riba galios santykiuose tarp įgaliotojo ir įgaliotinio, mat autorius pažymi, jog tarp veikėjų negalimas simetriškas ryšys, jis visada yra asimetrinis (remianti valstybė yra „aukščiau" kovojančios pusės). To pakanka, kad galėtume Duner suvokimą laikyti nenutolstančiu nuo tradicinės minties.

Taigi „Proxy karo" sąvoka vyravusi Šaltojo karo metu gali būti laikoma tradicine. Netiesioginiai konfliktai šiuo laikotarpiu buvo suvokiami per tradicinę Clausewitzo karo sampratą, kurioje pirmuoju smuiku griežia valstybė, kaip pagrindinis karo subjektas. *Proxy* karas buvo neatsiejamas nuo Didžiųjų valstybių kovos Trečiojo pasaulio šalyse, siekiant geopolitinių interesų įgyvendinimo. Šaltąjį karą galima laikyti sistema, kurioje nugalėjo politinė Clausewitzo karo teorijos dimensija, grindžiama racionaliu valstybinių aktorių strategijos pasirinkimu. Remiantis mintimis išdėstytomis studijoje *„Apie karą"* tautos ryžtasi konfliktui, siekdamos politinių tikslų įgyvendinimo. Branduolinio ginklo panaudojimas ir totalus karas yra nesuderinamas su racionaliais politiniais tikslais, todėl priimtiniausiu būdu išvengti branduolinės eskalacijos ir siekti politinių tikslų tapo *proxy* karai. Visgi, nors „*proxy* karo" koncepciją ir galima suvokti kaip Clausewitzo politinio karo aspekto

[56] Bissel, E. „Soviet Use of Proxies In The Third World: The Case of Yemen". *Soviet Studies*, 1(30), 1978, 87-106.
[57] Duner, Bertil, "Proxy intervention in civil wars." *Journal of peace research*, 4(18), 1981.

nepažeidžiančią, tačiau jai trūksta vieno iš trijų esminių komponentų – karinio dėmens, mat netiesioginiuose konfliktuose kovoja ne ta pati šalis, kuri formuluoja politinius tikslus. Nors igaliojanti valstybė ir remia kovojančią pusę finansiškai, ginkluote, karius ruošiančiu kariniu personalu, tačiau ši parama, viso labo, gali daryti įtaka taktiniam lygmeniui, kuomet strateginių, politinių tikslų konkrečioje konflikto erdvėje formulavimas, bei karininiuose veiksmuose dalyvaujančių pajėgų kontrolė vis dar priklauso tiesiogiai kovojančiai pusei. Taigi prieiname prie išvados, kad *proxy* karas gali būti laikomas moderniu (tačiau moderniu išimtinai tradiciniuose rėmuose) atsaku į specifinio Šaltojo karo konteksto padiktuotus politinius tikslus.

Kaip ten bebūtų, „*proxy* karo“ koncepcija, būdama bendresnio karinio diskurso dalimi, neišvengė ir modernistų teorinės minties įtakos. Sparti technologinės karo dimensijos raida, nevalstybinių veikėjų, teroristinių organizacijų gausa lėmė karo suvokimo principų pokytį, kuris materializavosi modernaus požiūrio į karybą atsiradimu.

Moderni karo suvokimo mokykla lėmė *proxy* karo sąvokos peržiūrą, kurios apraiškos aiškiai matomos dvidešimt pirmojo amžiaus literatūroje, nagrinėjančioje fenomeną. Pavyzdžiui, dar knygos „*Proxy Warfare*“ pradžioje Mumford, teigia, kad senasis *proxy* karo suvokimas yra atgyvenęs ir jį reikia atnaujinti, remiantis šiandieninėmis karo tendencijomis.[58] Visų pirma, Mumford įsitikinęs, kad šiandieninės „*proxy* karo“ sampratos negalima sieti išimtinai su galios politikos padiktuotais politiniais interesais, ignoruojant, nemažiau svarbią, ekonomikos varomąją jėgą. Savo mintį jis grindžia modernistams būdinga augmentacija. Anot jo, karo kaita ir globalizacijos procesai yra paralelūs reiškiniai, taigi, ateities *proxy* karai kis, atsižvelgiant į spartėjančią globalizaciją. Remiantis Mumfordu, *proxy* karų atsiradimą gali lemti ir ekonominiai kariaujančių pusių motyvai ir visai nesvarbu ar kalbame apie politiškai organizuotus tarptautinių santykių subjektus, siekiančius aiškiai išreikštų politinių tikslų, ar apie privačių (tarp kurių gali būti ir finansinių) interesų vedinas nevalstybines grupuotes. Knygos pabaigoje Mumford teigia, kad ateities *proxy* karuose kovos privačios karinės kompanijos.[59] Taigi, matoma aiški paralelė tarp Kaldor „*Naujųjų karų*“ koncepcijos ir Mumford žvilgsnio į ateities *proxy* karus. Be to, modernistinis karo suvokimas paskatino ir tokių sąvokų kaip „kibernetinis proxy karas“ (*cyber proxy war*) įvedimą į akademinį diskursą. Šį išsireiškimą naudoja Alex Marshall ieškodamas *proxy* karo apraiškų Europoje.[60] Remiantis juo, Rusija vykdo kibernetines atakas, tačiau tai daro, naudodamasi serveriais, esančiais kitose valstybėse, todėl tokia ataka, gali būti laikoma *proxy* karu.[61] Tačiau prie tokios išvados galima prieiti tik

[58] Mumford, *Proxy warfare.* 8.
[59] Ten pat, 80.
[60] Marshall, Alex, „From civil war to proxy war: past history and current dilemas.“ *Small Wars and Insurgencies*, 27(2) 2016, 183-195, 183.
[61] Ten pat.

vadovaujantis modernistiniu karo suvokimu. Tradiciniu požiūriu, kibernetinis karas, apskritai, negali būti vadinamas „karu“ nes jam trūksta smurtinės dimensijos.

Visgi, negalima vienareikšmiškai teigti, kad Mumford ir kiti, „naujų vėjų“ paveikti, teoretikai gali būti laikytini modernistais, gryniausia šio epiteto prasme. Mumford nekvestionuoja „*proxy* karo“ sampratos bendrinės reikšmės, autorius bando ją praplėsti ir tokiu būdų pritaikyti prie vyraujančių modernistinių karo suvokimo tendencijų, todėl „*proxy* karo“ koncepcija yra perkeliama į kitas, fiziniu karo lauku neapribotas, aplinkas (pavyzdžiui, kibernetinę erdvę). Tačiau ir „*kibernetinių proxy karų*“ įtraukimas į diskursą, įtvirtina į valstybę orientuoto, tradicinio aiškinimo triumfą. Mat tokio „karo“ metu, ataką inicijuojanti valstybė, naudojasi kita valstybe kaip priedanga. Tačiau kyla klausimas ar kibernetinė dimensija į sąvoką įtraukiama pagrįstai? ar tai nėra paprasčiausia akademinė ambicija, kuria siekiama suteikti naujo pagrindo „*proxy* karo“ sąvokos vartojimui ir taip užtikrinti jos konkurencingumą kitų koncepcijų gausoje? Atsakymo į iškeltą klausimą paieška yra ateities akademinių tyrimų uždavinys.

Akivaizdu, kad „proxy karo“ sąvokos modernumas gali būti aiškinamas remiantis teoriniais pokyčiais, kurie paveikė platesnę „karo“ sąvoką. Akademinės prieštaros tarp karo suvokimo tradicijų supratimas tėra platesnio diskurso suvokimo sudedamoji. Dėka komunikacinės revoliucijos paskatintos kalbinio pasaulio sklaidos negalima daryti griežtos skirties tarp akademinio, profesinio (karo) ar politinio diskursų, nes jie persidengia (viename rate generuojamos sąvokos vartojamos ir kitų grupių), tai dar aiškinama *spill-over* išsireiškimu. Taigi akademinės prieštaros identifikavimas svarbus siekiant nustatyti kalbinius pokyčius politiniuose ir kariniuose diskursuose bei ieškant atsakymo į klausimą: kas ir kodėl vartoja „*proxy* karo“ sąvoką?

Realizmas? – Sąvokos ideologizacija tarptautinių santykių disciplinos požiūriu

Dar 1964 m. Karl Deutsch apibūdino „proxy karą“, kaip tarptautinį konfliktą tarp dviejų užsienio valstybių, vykstantį svetimos valstybės teritorijoje ir užmaskuotą vidaus konfliktu.[62] Taigi, fenomene slypinčios kategorijos yra neatsiejamos nuo santykio tarp valstybių idėjos. Todėl būtina pažvelgti į *proxy* konfliktą iš tarptautinių santykių aiškinimo perspektyvos.

Ne paslaptis, kad „*proxy* karo“ ištakos siejamos su realistine tarptautinių santykių nagrinėjimo paradigma, kurioje į santykius tarp sistemos subjektų žvelgiama per galios ir intereso prizmes. Tai

[62] Mumford, *Proxy Warfare*. 13.

akivaizdu, jau sąvokos formuluotėje užkoduota vertikali galios hierarchija tarp dviejų valstybių arba tarp valstybės ir nevalstybinio veikėjo.

Berlyno sienos griūtis bylojusi apie Šaltojo karo pabaigą iškėlė nemažai klausimų tarptautinių santykių studijoms – kokia bus nauja pasaulio tvarka? Kokiomis kategorijomis remiantis bus aiškinama tarptautinė aplinka ir joje vykstantys procesai? Galiausiai, ar dvipolės pasaulio sistemos griūtis gali reikšti realizmo teorijos relevantiškumo pabaigą, aiškinant tarptautinius santykius?

Šių klausimų sūkurys atvėrė galimybių langą ne galios požiūriu į tarptautinius santykius žvelgiančioms TS mokykloms. Pagrindinėmis realizmui oponuojančiomis teorijomis tapo liberalizmas, naujasis institucionalizmas ir konstruktyvizmas.[63] Oponuojančių mokyklų atstovai, įsitikinę, jog realizmas yra silpna teorija, nes pagrindiniu faktoriumi, aiškinant tarptautinius santykius, yra laikomas galių balansas, kuomet kiti kriterijai yra nustumiami į šalį. Be to, realizmo teorijas lengva patvirtinti ir sunku suklastoti. Jos pranašumas akivaizdus tik priešstatoje su kitomis teorijomis, kurios nedisponuoja panašia aiškinamąja galia.[64] Taigi padėtį bando taisyti Loveman, kurio nuomone, ieškant „proxy karo“ fenomeno vietos tarptautinių santykių teorijoje, svarbi dviejų teorijų sintezė. Viena jų – tai realizmas ir tarpvalstybinis konfliktas. Kitas, Loveman minimas, veiksnys – totalaus karo vengimo teorijos. Totalaus karo nepriimtinumo dėmens įtraukimas aiškinant karą, gali būti suvoktas kaip kritika realizmui. Jis peikia realizmą trimis frontais. Pirmas argumentas - nacionalinės valstybės galia blėsta, auga tarpusavio priklausomybė (liberalizmui būdingas aiškinimas). Antra, realizmas neįvertina perėjimo iš tarptautinės sistemos į tarptautinę bendruomenę (argumentas, būdingas Angliškosios mokyklos atstovams). Trečia, pasaulyje karas laikomas amoralumo sinonimu, tai rodo vertybinį pokytį (konstruktyvistų argumentas).[65] Loveman aiškinime matoma, pastanga „apgyvendinti‘ realizmo ir kitų TS suvokimo mokyklų aiškinimus po vienu stogu. Loveman veiksmus galime laikyti oportunistiniu mėginimu reabilituoti „proxy karo“ sąvoką, atskiriant ją nuo tarptautinių santykių konteksto lėmusio jos atsiradimą. Mat, „proxy karas“ būdamas Šaltojo karo sistemos produktu, griuvus „geležiniai uždangai“ susidūrė su natūraliu aktualumo klausimu.

Negana to, reaguojat į iškilusius realizmo teorijos pagrįstumo klausimus, buvo padėti pamatai naujam, realizmu grįstam požiūriui į tarptautinius santykius – struktūriniam realizmui ir neorealizmui. Naujajai teorijai būdingas perėjimas nuo globalaus, konkurencija tarp dviejų galios centrų paremto tarptautinių santykių suvokimo prie skirtingų regioninių galios centrų išgryninimo, kurį lemia anarchiška tarptautinės sistemos prigimtis. Dalis „proxy karo“ fenomeną tiriančių

[63] Wohlforth, Wiliam C.”Realism and The End of the Cold War”. *International Security* 19(3). 1994, 91-129.
[64] Ten pat, 93.
[65] Loveman, 35.

mokslininkų - įsitikinę, jog valstybių interesas naudoti *proxy* strategiją po Šaltojo karo nepasikeitė. Naujasis aiškinimas buvo suderintas su struktūrinio realizmo teorija. Pagrindinis struktūralistų argumentas suponuoja, kad griuvus Berlyno sienai ir pasikeitus pasaulio sisteminei sąrangai, *proxy* konfliktai „prisitaikė“ prie daugiapolės tarptautinių santykių sistemos ir įgavo regioninių „proxy karų“ pavidalą.[66] Iš esmės, šio tipo konfliktai ir toliau aiškinami per galią išreikšto intereso prizmę, tik Šaltojo karo laikmečio interesas buvo diversifikuotas ir pritaikytas specifinei vieno ar kito regiono dinamikai. Klasikiniais regioninės konkurencijos pavyzdžiais galima laikyti Irano ir Saudo Arabijos ar Indijos ir Pakistano atvejus.

Dar daugiau, Mumford pastebi, jog pasikeitusi pasaulio tvarka, lėmė naujų kolektyvinių saugumo problemų atsiradimą, kurios sukūrė sąlygas kolektyviniams šio tipo karams.[67] Todėl, remiantis juo, konfliktą Sirijoje būtų galima vadinti kolektyviniu „proxy karu“, kuriame Sirijos Revoliucinės Armijos kovotojus remia ne tik JAV, bet ir kitos jos sąjungininkės, pavyzdžiui, Turkija, Saudo Arabija. Mumford nuomone, kolektyvinės surogatinės intervencijos dvidešimt pirmame amžiuje gali būti suvoktos kaip *de facto* aljanso sutartys. Šis požiūris kardinaliai skiriasi nuo *proxy* karo aiškinimų, formuluotų Šaltojo karo literatūroje, kurioje pabrėžiama skirtis tarp aljanso ir asimetriniu ryšiu grįsto bendradarbiavimo nagrinėjamo reiškinio kontekste.

Mumford, apeliuodamas į siekį karo koncepciją pritaikyti analizuojant modernias konflikto dinamikas, nejučiomis pavertė „proxy karo“ sąvoka savotiška dogma. Pastarąjį mano teiginį puikiai iliustruoja jo pasvarstymas apie Džihadistus. Mumford teigia, jog vienu iš daugelio besikeičiančių surogatinio karo pavidalų galima būtų laikyti al-Qaeda ir kitas teroristines organizacijas, kurios skelbiasi kovojančios Dievo vardu. Mumford čia *proxy* karo terminą iš pozityvistinės dimensijos bando perkelti į konstruktyvistinę. Autorius teigia, jog teroristus galima laikyti savotiškais klientais, tik jų patronas jau nebe valstybė, o Dievybė.[68] Taip metamas iššūkis „*counter-insurgency*“strategijos pagrįstumui. Galima prieiti prie išvados, kad COIN (*counter - insurgency*) strategija, kuri buvo taikoma karų Afganistane ir Irake metu yra netikslinga, kadangi karo įgaliotojas yra materialinėmis kategorijomis neapibrėžiamas „veikėjas“ (omenyje turimas *Alachas*). Todėl formuluotina prielaidą, jog galutinė pergalė yra neįmanoma.

Mumford, Innes ir kitiems dvidešimt pirmojo amžiaus „proxy karo“ reiškinį analizuojantiems būdingas bandymas prisitaikyti prie vyraujančių tendencijų. Jų teigimu vien realizmu aiškinti tarptautiniu santykių negalima, nes valstybė nėra vienintelis ir nekvestionuojamas tarptautinių

[66] Brewer, Cecily G., “Peril by Proxy: Negotiating Conflicts in East Africa.” *International Negotiation* 16, 2011, 137-167, 138.
[67] Mumford, *Proxy Warfare*. 103
[68] Mumford, 105.

santykių veikėjas. Akcentuojamas nevalstybinių veikėjų, tarptautinių organizacijų vaidmuo, žinoma, neneigiama ir nacionalinės valstybės svarba, tačiau suvokiama, kad yra aktorių, kurių veiksmų galios politika tarp valstybių neįmanoma paaiškinti. Modernistinių tendencijų paveikti autoriai, įsitikinę, kad Šaltojo karo laikų konfliktų specifika buvo nepagrįstai suvienodinta – ieškoma konfliktų panašumų, o ne skirtumų. Todėl savo darbuose autoriai bando ištaisyti šią (jų akimis) klaidą ir pažvelgti į „proxy karo“ fenomeną kitu kampu. Tačiau naujasis požiūris, kurio esmę sudaro hierarchijos tarp įgaliotinio ir įgaliotojo variacijos rimtos grėsmės realistiniam „proxy karo“ suvokimui, kuriame išreiškiama aiški kliento ir patrono santykių hierarchija, nekelia.

Mumford, Innes ar Loveman mėginimai išeiti iš realistinio žodyno aiškinant „proxy karus“, buvo bevaisiai. Jie, viso labo, papildė realistinę sąvoka kategorijomis paimtomis iš kitų TS teorijų. Taigi Mumford ir kiti XXI-jo amžiaus „proxy karo“ fenomeną analizuojantys autoriai taip išplėtė koncepcijos ribas, kad dabartinė reiškinio samprata sunkiai telpa vienoje tarptautinių santykių paradigmoje. Siekdami, kuo konkrečiau paaiškinti konfliktus, jie stengiasi nutolti nuo pirminės, realizmu grįstos, koncepcijos, tačiau taip tik įneša į karo studijas painumo. Nepaisant bandymų į sąvokos aiškinimą įtraukti skirtingų tarptautinių santykių paradigmų argumentų, galima pastebėti, jog „proxy karo“ vartojimas nagrinėjant šių dienų konfliktus yra paprasčiausias realistų mėginimas suteikti, iš esmės, realistinei koncepcijai „naują rūbą“, padidinant jos patrauklumą kitų TS teorijų atžvilgiu.

Proxy karas: tarp politinio ir karinio diskursų

Jau apžvelgtos teorinė skirtis tarp tradicionalistų ir modernistų karo suvokimo mokyklų turi įtakos ne tik akademinėms diskusijoms apie karą. Dar svarbiau, suvokti teoretikų formuojamo žodyno įtaką kariniam, o galiausiai ir politiniam diskursui.

Taigi akademinė diskusija tarp modernistų ir tradicinės karo sampratos šalininkų paskatino diskusijas ir Pentagono koridoriuose, kuriuose buvo pradėtas linksniuoti RMA (*Revolution in Military Affairs*) akronimas. RMA koncepcija tapo savotiška konstanta 1990 m. RMA yra Pentagono debatų, dėl ateities strategijos padarinys.[69] Šios koncepcijos priėmimas ir platus vartojimas, ne tik JAV kontekste demonstruoja modernaus karo suvokimo dominavimą kariniuose sluoksniuose.

[69] Knox, MacGregor, Murray, Williamson (sud.), The Dynamics of Military Revolution 1300-2050. Cambirdge: Cambridge University Press. 2001. 1.

Remiantis RMA doktrina, skirtingais laikotarpiais, atsižvelgiant į technologinio progreso padiktuotus pokyčius, kito ir karinės doktrinos, strategijos ir būdai, kuriais kariaujama.[70] Todėl remiantis technologiniais pokyčiais reikia formuoti atitinkamą karinę doktriną, trumpiau tariant, ši koncepcija įtvirtina prielaidą, kad „technologijos eina pirma“. Tokią mąstymo logiką galima pagrįstai laikyti sąvokų informacinis karas, kibernetinis karas ar hibridinis karas pribuvėja.

Taigi RMA padiktuotas modernaus mąstymo apie karą naratyvas diktuoja operacinio lygmens žodyną. Nors operacinio lygio žodynas turėtų kisti priklausomai nuo realių pasikeitimų kovos lauke, pasitaiko ir tokių situacijų, kuomet naujos sąvokos ar jų junginiai gimsta retoriniame lygmenyje, todėl sąvokos vartojamos nepagrįstai. Antai, Gynybos sekretoriaus pavaduotojas Bob Work savo pranešime Armijos Koledžo konferencijoje kalbėdamas apie situaciją Ukrainos Rytuose ir Krymo pusiasalyje teigė, kad yra susirūpinęs, dėl JAV pajėgų galimybių kautis hibridiniame kare. Reikšdamas savo mintis apie nekonvencinio kariavimo iššūkius, kuriuos kelia Rusijos veiksmai Ukrainoje, Bob Work sakė: „Bet hibridinis karas ir „šešėliniai“ „penktosios kolonos“ ar „žaliųjų žmogeliukų“ veiksmai nublanksta prieš valstybės inicijuotą ir jos remiamą „*hibridinį proxy karą“* (galima suprasti, jog tokiu konfliktu jis laiko karą Donbase)“[71] Pastarosios sąvokos „*hibridinis proxy karas*“ neaptiktumėme jokioje akademinėje ar kitoje literatūroje. Taigi matome kaip lengvabūdiškai dvi skirtingos koncepcijos yra „sukryžminamos“, nekreipiant dėmesio į jų skirtumus. Todėl gali kilti pagrįstų abejonių dėl agento vartojančio šią sąvoką kompetencijos. Darytina prielaida, kad asmuo vartojantis šį pseudo-terminą yra paveiktas „naujumo“ tendencijų ir kalbinio diskurso kuriame jos gyvuoja.

Tačiau negalima teigti, kad RMA koncepcija turi monopolį kariniame etose. Kaip ir kiekviena dominuojanti tendencija RMA turi oponuojančią poziciją, su kuria santykiaudama galėtų pagrįsti savo egzistavimą. Tokios opozicijos vietą užima dalis karininkų, kurie vis dar mąsto Šaltojo karo kategorijomis ir kurių požiūrį į karą galima laikyti tradiciniu.

Pavyzdžiui, tarnybą baigęs generolas J. Keane 2015 m. Spalio mėnesio liudijime senato ginkluotųjų pajėgų komitete išreiškė aiškią poziciją dėl konflikto Sirijoje, vadindamas Sirijos karą Rusijos inicijuotu *proxy* karu prieš JAV.[72] Generolo argumentacijoje galime įžvelgti Šaltojo karo laikų kategorijomis grįstą „proxy karo“ suvokimą, mat jis teigia: „Vladimiras Putinas siekia Rusijos dominavimo pasaulyje. Jis naudojasi Vakarų neveiksnumu ir tiesioginės konfrontacijos su Rusija

[70] NATO Parliamentary Assembly. Special Report: The Revolution in Military Affairs. 1998. http://www.iwar.org.uk/rma/resources/nato/ar299stc-e.html
[71] U.S. Department of Defense. Deputy Secretary of Defense Speech in Army War College Strategy Conference. 2016. http://www.defense.gov/News/Speeches/Speech-View/Article/606661 [žiūrėta 2016-05-06]
[72] Gen. Keane warns Putin starting proxy war with US. FOX news, 2015. https://www.youtube.com/watch?v=lWJJ0hmvQo4 [žiūrėta 2016-05-07]

baime. JAV gresia pralaimėjimas, jeigu ir toliau nesiimsime atsakomųjų veiksmų.“. [73] Gen. Keane savo kalba, neabejotinai, formuoja grėsmių žemėlapį, nes „proxy karo“ sąvoka vartoja kaip iliustraciją, kuri pasitarnauja, siekiant akcentuoti rimtesnę problemą – Rusijos planus tapti supervalstybe ir Maskvos keliamą grėsmę visam NATO aljansui. Duodamas interviu FOX televizijai gen. Keane paklaustas kokių veiksmų reikėtų imtis, atsakė, kad „Pentagonas žino, ką reikia daryti.“ Taigi retorika suponuoja apie militaristines generolo pažiūras, kurioms būdingas tarptautinių santykių matymas per „priešo – draugo“ perspektyvą.

Tiesa, tarnyba einančių karininkų retorika, kur kas nuosaikesnė, vietoje „proxy karo“ vartojama *paramos* sąvoka. Visgi, vyresnio amžiaus karininkų tarpe yra įsitvirtinęs tradcionalistinis grėsmių suvokimas, paremtas realistiniu požiūriu į tarptautinius santykius, kuris lemia ir specifinio žodyno vartojimą. Nagrinėjamos sąvokos vartojimas tik patvirtina šią prielaidą, nes netiesioginio karo suvokimas yra įtvirtintas istorinės atminties apie Šaltojo karo konfrontaciją tarp supervalstybių. Todėl netūrėtų stebinti tokių sąvokų kaip „proxy karas“ vartojimas, kuris ypatingai pastebimas tarp vyresnio amžiaus ar tarnybą jau baigusių karininkų tarpe.

Tačiau analizuojamos sąvokos vartojimo laukas neapsiriboja vien kariniu etosu. Sirijos ir Ukrainos konfliktų kontekste pastebimas ir sąvokos linksniavimas politikų tarpe. Senatorius John McCain, duodamas interviu CNN, tvirtino, kad JAV yra įsitraukusi į „proxy karą“ su Rusija.[74] Negana to, jis sukritikavo dabartinės administracijos užsienio politiką, pavadindamas ją „Amerikos lyderystės išsižadėjimu“.[75] Tokios kritikos administracija susilaukė iškart po to, kai Barakas Obama viešai paskelbė, kad JAV nekariauja *proxy* karo su Rusija, nes laiko tokią strategiją neveiksminga.[76] McCain retorikos pasirinkimas - suprantamas, žinant, jog Senatorius yra Respublikonų partijos atstovas, pasisakantis už aktyvų Vašingtono dalyvavimą strategiškai svarbiuose regionuose, tokiuose kaip Europa ar Vidurio Rytai.

Be to, matoma aiški paralelė tarp to, kokiuose kontekstuose sąvoką vartoja senatorius ir generolas. „Proxy karą“ jie vis dar suvokia Šaltojo karo laikų dvikovos tarp didžiųjų valstybių naratyve. Tiek Keane, tiek McCain kritiškai vertina JAV vadovybės nenorą kovoti „proxy karo“ formate, todėl vis dar laiko šią strategiją priimtina ir neišvengiama startegine priemone. Tačiau negalima teigti, kad tokios nuomonės laikosi tik jau minėtos asmenybės. Greičiau jau, jų pozicija

[73]Gen. Keane warns Putin starting proxy war with US. FOX news, 2015. https://www.youtube.com/watch?v=lWJJ0hmvQo4

[74] John McCain says US is engaged in proxy war with Russia in Syria. http://www.theguardian.com/us-news/2015/oct/04/john-mccain-russia-us-proxy-war-syria-obama-putin [žiūrėta 2016-05-04]

[75] John McCain says US is engaged in proxy war with Russia in Syria.

[76] Obama says he won't be drawn into 'proxy war' with Russia over Syria. http://www.usatoday.com/story/news/politics/2015/10/02/obama-says-he-wont-drawn-into-proxy-war-russia-over-syria/73242042/ [žiūrėta 2016-05-03]

atspindi platesnį, su Obamos užsienio politikos doktrinos nuostatomis nesutinkančių, dešinės pakraipos politikų ir vyresnės kartos karininkų socialinį lauką.

Kalbant apie tarnaujančius karininkus ir prezidento administracijos personalą pastebimos visai kitos tendencijos. Pavyzdžiui, JAV prezidentas vengia vartoti, „proxy karo“ terminą, kalbėdamas apie konfliktą Sirijoje. Visgi, sąvoka atranda savo vieta prezidento žodyne kalbant apie regioninės konfrontacijos tarp Saudo Arabijos ir Irano tendencijas.[77]

Panašios vengimo pozicijos laikosi ir pareigas einantys karininkai. 2014 m. Paklaustas, ar JAV rizikuotų įsivelti į „proxy karą“ su Rusija, jeigu pradėtų tiekti kovinę ginkluotę Ukrainai, JAV gynybos departamento atstovas spaudai vice-admirolas John Kirby išsisuko nuo atsakymo: *„Aš nenoriu veltis į hipotetines diskusijas. Didžiausią rūpestį kelia tai, kad Ukrainos teritorinis integralumas yra pažeidinėjimas jos Rytų kaimynės – Rusijos. Tai turi liautis.“*[78] Vice-admirolo retorika rodo, jog pareigas einančių karininkų tarpe konfliktas Ukrainoje suvokiamas kaip Rusijos inicijuotas hibridinis karas. Galima daryti prielaidą, kad pasirinkimą vengti sąvokos vartojimo lemia užimamos pareigos, tačiau dar svarbiau, kad *proxy* karas, nepaisant akademinių pastangų suteikti sąvokai modernių konotacijų, diskurse išlaiko savo pirminę (politizuotą) reikšmę, susiformavusią, dar Šaltojo karo metais. Todėl jos vartojimas gali turėti neigiamų politinių pasekmių tiek vidaus, tiek užsienio politikoje. Visgi, jau pats *„karo“* terminas turi neigiamą konotaciją.

Taigi galime daryti išvadą, kad *proxy* karo sąvoka išėjo iš karinio ir akademinio diskursų ir įsitvirtino politiniame kalbėjime. Detalizuojant kalbos sklaidą politiniame diskurse, galima teigti, jog *proxy* karo sąvoka populiaresnė tarp konservatyvių pažiūrų politikų. Tuo tarpu, valdžioje esantys politikai vengia vartoti sąvoką (ši tendencija galioja tik Vakarų pasaulyje). Nors galėtume daryti prielaidą, kad karininkai, būdami kompetentingesni (omenyje turimas profesinio žodyno išmanymas) turėtų atsargiau vartoti karinę terminologiją, tačiau matome, kad taip nėra. Tai pat, galime daryti išvadą, kad vyresnio amžiaus karininkai vartoja „proxy karo“ sąvoka, remdamiesi Šaltojo karo laikų tarptautinių santykių suvokimu. Tokio suvokimo sukonstruotame kontekste vartojama sąvoka, neabejotinai, kuria politinę *hiper-realybę* t.y. sąvokos vartojimu siekiama atkurti Šaltojo karo laikams būdingos tarptautinių santykių sistemos naratyvą, paremtą supervalstybių konkurencija. Todėl neretai sąvoka „proxy karas“ eina greta pranašysčių apie *„naująjį šaltąjį karą“*.[79] Taigi sąvokos vartojimas yra politizuotas.

---

[77] U.S. Department of State. President Obama Delivers Statement on Countering ISIL. 2016. http://video.state.gov/en/video/4774565728001 [žiūrėta 2016-05-04]
[78] Department of Defence Press Briefing by Rear Adm. Kirby in the Pentagon Briefing Room. 2014. http://www.defense.gov/News/News-Transcripts/Transcript-View/Article/606897 [žiūrėta 2016-05-04]
[79] Sakwa, Richard. „New Cold War or Twenty Years Crisis“. International Affairs, 2(84), 2008, 241-267.

Proxy karai? Sirijos ir Ukrainos atvejų analizė

Edward Newman teigimu, tikslingiausia prieiti prie išvados, kad vienų ar kitų konkrečių faktorių buvimas ar nebuvimas (kare) yra geriau paaiškinamas specifinio konflikto ypatumais, o ne linijiniu istoriniu pokyčiu.[80] Todėl toliau darbe bus nagrinėjami Ukrainos ir Sirijos konfliktų pavydžiai. Siekiama išsiaiškinti, ar konfliktai laikomi „proxy karais“ pagrįstai, ar, vis dėlto, tokių epitetų klijavimas prasilenkia su realybe? Nepaisant to, kad „proxy karo“ sąvokos reikšmė kito, šioje dalyje bus tikrinamas sąvokos pagrįstumas, remiantis pirmine koncepcijos reikšme. Tokia strategija pasirinkta, atsižvelgus į keletą aplinkybių. Visų pirma, nors sąvokos reikšmė modernios akademinės literatūros rėmuose ir skiriasi, tie skirtumai (neminint *kibernetinių proxy karų* ir panašių teorinių išvedžiojimų) nėra esminiai. Pagrindinės kategorijos, tokios kaip išorės veikėjo parama (netiesioginė, kaip jau buvo minėta pradžioje, tiesioginė, karinė parama nesuderinama su koncepcija), interesų suderinamumas ir koordinacija tarp įgaliotinio ir įgaliotojo (suformuluoti Duner) lieka, net ir išplėtus sąvokos semantinę reikšmę moderniais laikais. Antra, jau atlikta sąvokos vartojimo analizė parodė, kad reiškinio artikuliacija viešojoje erdvėje vis dar nenutolo nuo pirminės sąvokos reikšmės. Paminėtina, kad atliekama konfliktų analizė nepretenduoja tapti chronologine ar orientuota į detales. Atliekama tik su minėtomis kategorijomis susijusi analizė, leidžianti atsakyti į aukščiau iškeltą klausimą.

Sirija

Kontekstiniu požiūriu Sirijos pilietinio karo užuomazga galima laikyti judėjimus Šiaurės Afrikoje, dar vadinamus, Arabų Pavasariu. Per gana trumpą laiką taikūs protestai didžiuosiuose Sirijos miestuose virto pilietiniu karu, kurį įplieskė centrinės valdžios inicijuotas smurtinis susidorojimas su demonstrantais. Smurtinis opozicijos atsakas į režimo veiksmus lėmė tolesnę konflikto eskalaciją.

Sirijos pilietinis karas pasižymi dideliu veikėjų skaičiumi. Tam įtakos turi ir etninis, ir religinis valstybės heterogeniškumas bei nestabili situacija kaimyninių valstybių teritorijoje (konkrečiai

[80] Newman, Edward, „The New Wars Debate: A Historical Perspective Is Needed“. Sage Publications, 2(35), 173-189. 180.

Irake). Pagrindinius vidaus konflikto žaidėjus galima skirstyti į dvi grupes. Pirmoji, tai - centrinė valdžia ir jos gretose kovojančios interesų grupės: Damaskas (Asado režimas, kuriam pavaldžios Sirijos armija ir kitos nacionalinės jėgos struktūros), Hezbollah (*teroristinė* organizacija, veikianti Libane dar siejama su Iranu), irakiečiai ir kitos šiitų pajėgos. Antroji grupė tai – opozicija, kovojanti su pirmąja grupe, tarp kurių yra: Laisvosios Sirijos Armija (pagrindinė opozicinė jėga), Islamistinis Judėjimas už Laisvą žmogų ir Levantą, Al-Nusros frontas, Islamo valstybė (dar žinoma kaip ISIL, ISIS, Daesh).[81] Nors su pirmąją grupe viskas daugiau mažiau aišku – jos sudaro bendrą frontą. Kalbant apie antrąją grupę, reiktų paminėti, kad Islamo valstybė laikoma autonomiškai veikiančia teroristine organizacija, su kuria kovoja likę veikėjai. Al-Nusros frontas - taipogi teroristinė organizacija, kuri siejama su Al-Qaeda. Opozicinės pajėgos kovoja dviem frontais tiek su Assado režimu, tiek su teroristinėmis organizacijomis. Be to, dar yra ir Sirijos Kurdai, kuriems taip pat būdingos vidinės frakcijos (atsiradusios dėl deklaruojamų skirtingų politinių tikslų). Tiesa, ir minėtoji opozicija nepasižymi homogeniškumu, pagrindine to priežastimi laikomos skirtingos Sirijos ateities vizijos ir koordinacijos tarp grupių stoka. Taigi konflikte dalyvaujančių jėgų heterogeniškumas išties stebina.

Negana to, Sirijos konfliktą analizuojantys specialistai įžvelgia ir suinteresuotų užsienio valstybių interesus. Asaado pusėje rikiuojama Maskva ir Teheranas. Tuo tarpu, Sirijos opozicinės pajėgos siejamos su JAV, Turkija, Saudo Arabija, Jungtiniais Arabų Emyratais, Bahreinu.

Taigi, kalbant apie Siriją ir „proxy karo“ galimybę joje, dominuoja dvi nuomonės. Pasak vienos iš jų, Sirijoje galima įžvelgti *netiesioginį* konfliktą tarp Rusijos ir JAV. Šio požiūrio šalininkai nepagrįstai supaprastina Sirijos pilietinį karą, laikydami jį Vašingtono ir Maskvos žaidimų aikštele, tokiu būdu vidinė konflikto dinamika yra nustumiama į antrą planą. Šis požiūris yra nepagrįstas dėl eilės priežasčių.

Visų pirma, JAV ir Rusijos parama yra nepalyginamos, todėl kyla abejonių, ar JAV išties siekia pergalės ir ar tai galima laikyti jos interesu. Nors Rusija dar iki konflikto pradžios turėjo karinę bazę Tartuse, geografiškai ji yra arčiau, o ir jos remiama pusė yra geriau politiškai organizuota, JAV kariniu, finansiniu požiūriu yra nepalyginamai geresnėje padėtyje nei Rusija. Nepaisant to, Vašingtonas vengė tiekti kovinę ginkluotę opozicinėms jėgoms ir apsiribojo finansine parama.[82] 2014 m. Kongrese buvo svarstoma nauja paramos Sirijos opozicinėms pajėgoms programa, pagal kurią opozicijos kontroliuojamose teritorijose turėjo būti dislokuota daugiau kaip keli šimtai JAV karinio

[81] Congressional Research Service, “Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response.” RL33487, 2015. https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33487.pdf [žiūrėta: 2016-05-10]
[82] Congressional Research Service, “Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response.” RL33487, 2015. 22. https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33487.pdf [žiūrėta: 2016-05-10]

personalo vienetų. Šios pajėgos turėjo būti atsakingos už vietinių karių mokymus.[83] Tačiau, dėl povandeninių srovių Kongreso viduje programos mastas buvo sumažintas ir ji pradėjo veikti tik 2015 m. Menkas JAV įsitraukimo mastas nublanksta prieš karinę Rusijos paramą režimui, kuri gali būti matuojama sunkiosios karinės ginkluotės tiekimu, parama ore. Tačiau paramos faktorius nėra savaime pakankamas siekiant nustatyti ar Sirijos konfliktą galima laikyti „proxy karu“, nes informacija susijusi su paramos perdavimu dažniausiai yra įslaptinta.

Kitas svarbus aspektas, strateginio bombardavimo vaidmuo. JAV, Turkija ir Persijos įlankos šalys rengė antskrydžius Sirijoje, tačiau jie buvo nukreipti išimtinai prieš Daesh pozicijas. Tuo tarpu, Rusija nors ir deklaravo, jog antskrydžių taikiniu yra Islamo valstybė, iš tiesų taikėsi į Sirijos opozicijos kontroliuojamas teritorijas Šiaurės ir Pietų Sirijoje (žiūrėti priede). Rusijos oro pajėgų taikinių geografija bei tai, kad Rusijos specialiosios pajėgos tiesiogiai dalyvavo karinėje operacijoje užimant Palmyro miestą[84] prasilenkia su „proxy karo“ koncepcija. Tokie veiksmai, nepaisant to, kad išeina iš koncepcijos suvokimo ribų, panašesni į dviejų sąjungininkų bendradarbiavimą. Tokį argumentą sustiprina ir faktas, jog Rusija kontroliuoja karinę bazę Sirijoje, pagal 1971 m. susitarimą, su ta pačia Ba‘athistine valdžia, su kuria bendradarbiauja jau ne vieną dešimtmetį.[85]

Žvelgiant į santykį tarp Rusijos – Damasko ir tarp JAV – opozicinių jėgų pastebimas interesų nesuderinamumas. Visų prima, pasyvi JAV pozicija ir nuosaiki retorika greičiau atspindi Vašingtono siekį nutraukti konflikto eskalavimą. JAV nuo pat konflikto pradžios pasisakė už politinį konflikto sprendimą. Tuo metu, Sirijos opozicinės pajėgos reiškė nusivylimą tokia JAV pozicija, nes buvo suinteresuotos priešintis Damasko režimui ginklu. Be to, JAV pozicija dėl Asado konflikto eigoje kito. Nuo kategoriškų pasisakymų apie režimo kaitos būtinybę buvo pereita prie nuosaikesnės pozicijos, pagal kurią Assado režimas yra priimtinas iki tol, kol bus galima surengti skaidrius nacionalinius rinkimus.

Apie nesuderintus interesus bylojančių ženklų buvo matoma ir santykyje tarp Damasko ir Maskvos. Pagrindiniu Asado interesu galima laikyti režimo išlaikymą. Tokia išvada darytina, remiantis kategoriškais prezidento pasisakymais apie režimo nekvestionavimą ir tuo, jog valdžios likimo klausimas tapo esminiu konflikto motyvu. Tuo tarpu, viešoje Vladimiro Putino retorikoje netgi buvo pasirodę pareiškimų, kuriuose kalbėta apie režimo laikinumą.[86] Tačiau kyla klausimas, ką būtų

[83] Ten pat, 23.
[84]Gabriela Baczynska, Tom Perry, Laila Hassam and Phil Stewart, “Exclusive: Russian troops join combat in Syria – sources.” http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-exclusive-idUSKCN0R91H720150910 [žiūrėta 2016-05-03]
[85] Edward Delman, “The Link Between Putin’s Military Campaigns in Syria and Ukraine” http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/10/navy-base-syria-crimea-putin/408694/ [žiūrėta 2016-05-03]
[86] Vladimir Putin asked Bashar al-Assad to step down. https://next.ft.com/content/735b4746-c01f-11e5-9fdb-87b8d15baec2 [žiūrėta 2016-05-02]

galima laikyti Rusijos interesu Sirijoje? Atsakyti į klausimą vienareikšmiškai – sudėtinga. Remiantis vienu aiškinimu, Rusija, veiksmais Sirijoje, siekia išeiti iš politinės Vakarų izoliacijos, į kurią ji pateko karo Ukrainoje metu. Kitas aiškinimas grįstas karo „žaidimų aikštelės“ argumentu, pasak kurio Rusija siekia realiame kovos lauke išbandyti naujausias karinės technikos galimybes.[87] Tačiau ši versija neįtikina, pasvėrus intervencijos kainą ir ribotas Rusijos finansines galimybes. Trečia, Rusijos karinis dalyvavimas Sirijoje gali būti suprantamas ir kaip paprastas galios demonstravimas, siekiant sudaryti didžiosios valstybės įvaizdį. Ketvirta, Maskvos veiksmai Sirijoje tarnauja kaip materija propagandiniam aparatui (tiek vidaus, tiek tarptautiniam), su šiuo tikslu sietinas ir demonstratyvus pajėgų išvedimas iš Sirijos, vidaus informacinėje erdvėje nušviestas kaip nekvestionuojamos Maskvos pergalės rezultatas.[88] Negalima atmesti ir to, kad visi aukščiau įvardinti tikslai yra galimi, tik vieni yra pagrindiniai, o kiti – šalutiniai. Aišku viena, įrodžius, jog konfliktas neatitinką „proxy karo“ koncepcijos kategorijų, matyti, kad karas Sirijoje nepagrįstai laikomas „proxy karu“ tarp Rusijos ir JAV.

Antra, Sirijos konflikto kontekste minimas ir regioninis „proxy karas“ tarp Rijado ir Teherano. Eilė tarptautinius santykius Vidurio Rytuose nagrinėjančių specialistų įžvelgia regioninės konkurencijos tarp Saudo Arabijos ir Irano tendencijas. Vieni, konkurencijos priežastimi laiko religinę skirti tarp šiitų ir sunitų (Rijadas laikomas sunitų, o Teheranas šiitų poliais). Kiti, kaip Benjamin Miller, regioninę dinamiką grindžia galios vakuumu Vidurio Rytuose atsiradusiu, po globalių jėgų pasitraukimo.[89] Egzistuoja platus spektras skirtingų sisteminių aiškinimų, kurie remiasi tiek realizmu grįsta mąstymo tradicija, tiek konstruktyvistinėmis prielaidomis.[90] Atsižvelgiant į kardinaliai skirtingų teorijų gausą ir į tai, kad išsikeltas klausimas yra kuklesnis, analizė bus siekiama

---

[87] Aiškinimui pagrindo suteikė naujų balistinių raketų paleidimas iš povandeninių laivų flotilės, dislokuotos Kaspijos jūroje. Russian missiles 'hit IS in Syria from Caspian Sea' http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34465425 [žiūrėta 2016-05-06]

[88] Russia in Syria: 'If You Leave in a Peaceful Time, You Leave as a Winner' http://sputniknews.com/middleeast/20160322/1036729828/russia-syria-withdrawal.html [žiūrėta 2016-05-12]

[89] Gause, F. Gregory, „Systemic Approaches to Middle East International Relations.“ *International Studies Review*, 1(1), 1999, 11-31.

[90]Pastebima, kad autoriai, kurie tiria tarptautinius santykius Vidurio Rytuose skiriasi ne tik savo teorinėmis implikacijomis, tačiau ir geografinėmis tiriamojo lauko ribomis. Visgi esmingiausia yra skirtumas tarp nepriklausomų kintamųjų arba varomųjų jėgų, kuriomis aiškinama VR sistema. Waltz neorealizmu (visgi tai taikytina ir John Mearsheimer realistinei teorijai) grįstame aiškinime svarbiausiai faktoriais yra sistemos anarchiškumas ir pastarosios sąlygojamas daugiapoliškumas. Waltz teigimu šios dvi jėgos ir sąlygoja aljansų kūrimąsi Vidurio Rytuose. Remiantis šia realizmo atšaka, kiekviena valstybė kuria aljansus, kurie padeda užtikrinti jos pačios saugumą ir nepriklausomybę. Brown varomąja jėga laiko „diplomatinę politinę kultūrą“, jo argumentas akivaizdus – Osmanų politinė kultūra sukuria išskirtinę tarptautinių santykių matymo perspektyvą. Tačiau, aiškinimas prarandą analitinę reikšmę, kuomet į analizę yra įtraukiami į Osmanų Imperiją nepatekę veikėjai. Barnett aiškinimas remiasi trimis varomosiomis jėgomis: suverenumas, kuris laikomas sistemą organizuojančiu principu (susiformavusiu Europinio kolonializmo kontekste ir įtvirtintu Arabų Lygos įsteigimu); antroji jėga – Valstybių lyderių noras likti valdžioje, kuris yra ypatingai jautrus populiacijos nuomonei, susijusiai su užsienio politika; trečiuoju faktoriumi jo teorijoje laikomas Arabizmas, kuris sistemoje vaidina normos vaidmenį. Plačiau apie tai: Gause, F. Gregory, „Systemic Approaches to Middle East International Relations.“ International Studies Review, 1(1), 1999, 11-31.

paneigti viešojoje erdvėje gają nuomone, jog Irano ir Saudo Arabijos dalyvavimas Sirijos konflikte yra „proxy karas“ tarp regioninių veikėjų. Taip bus siekiama išlaikyti objektyvumą ir nepriklausomybę nuo vieno ar kito teorinio aiškinimo. Mat, bandant identifikuoti Irano ir Saudo Arabijos interesus sisteminiu aiškinimu, interesai kis priklausomai nuo pasirinktų teorinių rėmų.

Pirma, „proxy karo“ koncepcija negeba paaiškinti autonomiją turinčių teroristinių organizacijų veiksmų (Islamo valstybė). Antra, nors nuo pat konflikto pradžios Iranas ir Hezbollah aktyviai rėmė Asado režimą, ši parama negali būti laikoma netiesiogine. Tiek Irano, tiek Hezbollah kariai dalyvavo koviniuose veiksmuose Sirijoje dar nuo 2012 m.[91] Tiesa Hezbollah neneigė karinio įsitraukimo, kuomet Teheranas tvirtino, kad iraniečių paskirtis yra ruošti Sirijos nacionalinių pajėgų vienetus.[92] Tokie Irano veiksmai netgi labiau primena hibridinio karo apibrėžimui būdingą taktiką ir yra nesuderinami su „proxy karo“ koncepcija.

Kalbant apie Saudo Arabijos ir Irano interesus, išskirti esminį - sudėtinga. Saudo Arabijos interesai aiškinami skirtingai ir jie varijuoja nuo realizmu grįstos versijos apie regioninę konkurenciją su Iranu – siekio susilpninti Irano įtaką Arabų pasaulyje, iki religinio intereso, pagal kurį Rijadas siekia ginti Sirijos sunitų daugumą, nuo „despotiškos“ šiitų mažumos. Irano interesas aiškinamas siekiu išsaugoti svarbų sąjungininką regione. Tačiau žvelgiant į platesnį istorinį kontekstą, matome, kad Iranui ir Saudo Arabijai naudinga tarpusavio konkurencija ir dalyvavimas konflikto židiniuose. Pasak Irano geopolitinės versijos revoliuciniai maištai buvo pristatomi kaip teroristiniai judėjimai ir sukilimai, iššaukiantys pilietinius karus Arabų Pavasario šalyse. Remiantis tokiu aiškinimu Saudo Arabijos ir Irano netiesioginis konfliktas Sirijoje tėra spektaklis, o motyvai susiję ne su galių balansu regione, o greičiau su sisteminiu pokyčiu, kuriam pradžią davė revoliucijos Šiaurės Afrikos regione. Konkurencijos demonstravimas konstruoja „*priešo-draugo*“ mąstymo naratyvą šalių viduje ir taip palaikomas režimų stabilumas.

Taigi „proxy karo“ linksniavimas Sirijos kontekste yra nepagrįstas. Tai atsispindi ir skirtingos sąvokos, kurios vartojamos jam apibūdinti, tarp kurių galima aptikti ir naujų etikečių, tokių kaip, „*semi-proxy war*“ ar *„daugiasluoksnis proxy karas“ (multilayered proxy war).*[93] Sirijos konfliktas yra pernelyg kompleksiškas ir sąvokos vartojimas netenka analitinės reikšmės. Karo aiškinimas netampa paprastesnis, nors taip, kai kurie ir teigia. Negana to *proxy* vartojimas sukuria aiškias politines pasekmes, priešina skirtingus tarptautinių santykių veikėjus, tik klausimas ar tas priešinimas

[91] David Blair, Almost 700 Iranian troops and militia fighters 'killed in Syria' to preserve Bashar al-Assad. http://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/10/almost-700-iranian-troops-killed-in-syria-to-preserve-bashar-al/ [žiūrėta 2016-05-09]
[92] Cragin, R. Kim, „Semi-proxy wars and U.S. Counterterrorism strategy“. *Studies in Conflict and Terrorism,* 5(38), 2015, 311-327.
[93] Ten pat.

ir įtampos kėlimas nėra naudingas joms pačioms, kaip tarkim Rusijos vidaus vartojimui kuriamos propagandos kontekste ar siekiant režimų konsolidavimo Irane ir Saudo Arabijoje.

Ukraina

Kaip ir Sirijos konflikto kontekste, taip ir kalbant apie Ukrainos konflikto eigą, „proxy karo“ terminas buvo linksniuojamas ne tik viešojoje erdvėje (politikų, apžvalgininkų ar žiniasklaidos agentų), tačiau ir akademiniuose darbuose (Mumford, Hughes, Cragin).

Konflikto Ukrainoje užuomazgos, iš pažiūros, panašios. Neramumai Kijeve evoliucionavo į Maidano judėjimą, kuris buvo suinteresuotas Janukovičiaus režimo nuvertimu. Sekusi Rusijos įvykdyta Krymo aneksija buvo vainikuota neramumų Donecko ir Luhansko regioniniuose centruose, kurie galiausiai peraugo į separatistinį judėjimą rusų etnine daugumą apgyvendintose teritorijose, besiribojančiose su Rusijos Federacija. Nors Rusijos informaciniame aparate konfliktas Ukrainoje laikomas pilietiniu karu[94], konflikto mastas ir motyvai nepalyginami su situacija Sirijoje. Visų pirma, Ukrainos konfliktą sunku vadinti pilietiniu karu. Viena vertus, dėl siauros karinio lauko geografijos, kita vertus, dėl neorganiškos karo pradžios ir tolesnės eigos. Šiuolaikinės, medijų sukurtos informacinės sklaidos galimybės ir ESBO stebėtojų išvados atskleidžia, jog Rusijos įsitraukimą į įvykius Ukrainoje vadinti netiesioginiu - sudėtinga, nes yra konkrečių įrodymų apie Rusijos reguliariųjų pajėgų dalyvavimą kariniuose veiksmuose. Nepažymėtų Rusijos pajėgų buvimą Ukrainos Rytuose gerai iliustruoja *Vice Media* žurnalisto Simono Ostrovskio atliktas tyrimas pavadinimu „asmenukių kariai“ (*selfie soldiers*).[95] Taigi, *de facto* tiesioginė intervencija į Ukrainą, nesuderinama su „proxy karo“ koncepcija.

Kalbant apie JAV interesus, iš Vašingtono pasisakymų ir nenoro tiekti kovinę ginkluotę Kijevui,[96] argumentuojant tuo, kad JAV nesižavi konflikto eskalavimo idėja. Vašingtono pozicija leidžia daryti išvadą, jog pagrindiniu JAV interesu yra ginkluoto konflikto pabaiga. Toks interesas sunkiai suderinamas su „proxy karo“ koncepcija, nes Ukrainos vyriausybė siekė karinės pergalės. Galima teigti, kad Rusijos interesu buvo konflikto eskalavimas, o ne pergalė prieš Kijevą (kuri

---

[94] Ukraine's civil war spreads to the west. https://www.rt.com/op-edge/273799-ukraine-civil-war-russia/ [2016-05-12]

[95] Šiame reportaže Simonas Ostrovskis, remdamasis Rusijos kario socialinio tinklo nuotraukomis, lanko vietas, kuriose buvo darytos nuotraukos, taip suformuojamas maršrutas, kurio atskaitos taškas – Debaltsevė, Rytų Ukrainoje, o pabaiga – kario gimtajame mieste Sibire. “*Selfie Soldiers: Russia Checks in to Ukraine“ https://news.vice.com/video/selfie-soldiers-russia-checks-in-to-ukraine* [žiūrėta 2016-05-13]

[96] Despite Intense Fighting In Ukraine, White House Reiterates It Will Not Sanction Lethal Aid For Kiev's Troops http://www.ibtimes.com/despite-intense-fighting-ukraine-white-house-reiterates-it-will-not-sanction-lethal-1956973 [žiūrėta 2016-05-14]

konvenciniu požiūriu neatrodo reali). Didesnis konflikto mastas, turėjo garantuoti Rusijai vietą prie derybų stalo. Tuo tarpu, „proxy karo“ fenomenui būdingas įsitraukusios valstybės noras likti *inkognito* ar bent jau netapti konflikto dalimi *de jure*, šiuo atveju, nors Rusija ir neigia savo tiesioginį dalyvavimą konflikte, ji nevengė dalyvauti Minsko taikos susitarimuose.

Proxy *versus* hibridinis karas

Proxy karo sąvoka Ukrainos kontekste vartojama rečiau. Tam įtakos turėjo platus, kitos – „hibridinio karo“ – sąvokos vartojimas. „Hibridinio karo“ sąvokai gyvybę suteikė karas Ukrainoje. Ši sąvoka greitai atrado vietą politikų ir karininkų tarpe. Hibridinio karo sąvoka taip išpopuliarėjo, kad buvo pradėta vartoti ir Sirijos konflikto rėmuose, tiesa, kalbant apie Rusijos vaidmenį jame.[97] Taip nutiko dėl to, kad hibridinio karo koncepcijos korifėjai aplink sąvoka suformavo visą, ją grįstą, ateities karo naratyvą. Tą daryti nebuvo sudėtinga, nes pati sąvoka yra plati ir aiškiai neapibrėžta. Neapibrėžtumu koncepcija, greičiausiai lenkia ir šio tyrimo objektą. „Hibridinio karo“ sampratos vartojimas lemia politines (grėsmių žemėlapio formavimo) ir karines (naujų gynybinių pajėgumų kūrimo, kaip kad NATO greitojo reagavimo pajėgų kūrimas)[98] pasekmes.

Ukrainos konflikto kontekste pastebimas „hibridinio“ ir „proxy karo“ sąvokų linksniavimas. Todėl svarbu atsakyti į šių sąvokų konvergencijos klausimą. Anksčiau minėta „*hibridinio proxy karo*“ sąvoka (kuri taip ir liko nepaaiškinta) leidžia kelti prielaidą, kad reiškiniai esmingai nesiskiria ir netgi gali eiti drauge. Bet ar tikrai?

Visų pirma, abiejų reiškinių atsiradimas siejamas su totalaus karo nepriimtinumo sąlyga, pagal kurią valstybės, vedinos racionalumo, vengia didelio karinio konflikto.[99] Tiesa, „proxy karo“ sąvokos atsiradimas siejamas su branduolinio karo vengimu, kuomet „hibridinio karo“ sąvokos atsiradimą derėtų sieti su tarptautinės bendruomenės susiformavimu ir valstybių tarpusavio priklausomybe, minėta Loveman tekste. Svarbu identifikuoti konkrečias kategorijas, kurios sieja „proxy“ ir „hibridinį karą“, tačiau panašumai lengviau randami įvardijus skirtumus. „Hibridiniu karu“ yra laikomas, kaimyninės valstybės inicijuotas konfliktas (destabilizacija) kitos valstybės teritorijoje. Tokiam konfliktui dažniausiai būdingas konvencinių ir nekonvencinių kariavimo priemonių arsenalo mišinys. Kofman ir Rojansky apibrėžia hibridinio karo priemonių įvairovę – tai, be jau minėto

[97] Kofman, Michael, RUSSIAN HYBRID WARFARE AND OTHER DARK ARTS. 2016 http://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/ [žiūrėta 2016-05-14]
[98] NATO. Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. Wales Summit Declaration, 2014. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm [žiūrėta 2016-05-14]
[99] Mueller, John, *Retreat from Doomsday: The Obsolescence of Major War*. Basic Books, 1989.

reguliaraus ir nereguliaraus taktinio įsitraukimo derinimo, politinių protestų rėmimas, ekonominė prievarta, informacinė kampanija.[100] Tuo tarpu, įprasta, kad „proxy karas“ yra netiesioginis išorės veikėjų įsitraukimas į jau egzistuojančio, autonomiško, konflikto eigą. Taigi, abejom koncepcijom būdinga tarptautinė dimensija, pasireiškianti užsienio valstybės dalyvavimu (netiesioginiu ar slaptu) kitos valstybės teritorijoje vykstančiame konflikte. Tai pat, joms būdinga paramos kategorija, tik hibridinio karo sampratoje paliekama vietos tiesioginei paramai (kurios vaidmenį atlieka – nežymėtų karių infiltravimas ir dalyvavimas kovos veiksmuose). Tačiau minėtosios kategorijos geografinis išpildymas yra ribotas, nes nežymėtų karių siuntimas įmanomas tik teritorijose, kurių kalbinė, etninė kompozicija pernelyg nesiskiria, nuo tokius veiksmus inicijuojančio veikėjo. Be to, hibridinio karo atveju kovą deklaruojanti pusė yra organizuojama išorės jėgos, kuomet „proxy kare“ vyksta koordinacija tarp dviejų žaidėjų, esančių vienoje barikadų pusėje, trumpiau tariant, veikėjų hierarchija hibridinio karo atveju yra kur kas vertikalesnė. Įvertinus konflikto kriterijus, akivaizdu, kad Ukrainos atvejį geriau aiškina hibridinio karo koncepcija, „proxy karo“ ženklų čia kur kas mažiau. Visgi, dėka kategorijų daugiaprasmiško, galime daryti išvadą, kad koncepcijos yra perteklinės ir persidengia, todėl konfliktus derėtų vadinti tiesiog *kompleksiškais*, taip būtų išvengta alternatyvios, realybės neatitinkančios tikrovės konstravimo. Visgi, sąvokų linksniavimo Ukrainos ir Sirijos konfliktų kontekste priežastys gali slypėti visai kitur.

Išvados

Darbe buvo dekonstruota „proxy karo“ sąvoka. Sąvokos atsiradimas siejamas su Šaltojo karo laikų kontekstu. Sąvokos vartojimas susijęs su realistine tarptautinių santykių sistema, kuriai būdinga į vidaus konfliktą žvelgti iš išorės veikėjų perspektyvos. Pagrindine aplinkybe, lėmusia reiškinio, kurį apibūdina sąvoka, paplitimą laikoma totalaus karo vengimo strategija.

Išnagrinėjus sąvokos raidą, galima teigti, kad Šaltojo karo laikotarpiu sąvokos reikšminės ribos nebuvo plečiamos ir ji liko nepakitusi. Tačiau pasibaigus Šaltajam karui įvyko jos peržiūra, kurią įtakojo kelios aplinkybės. Pirma, pasikeitęs pasaulio jėgų balansas leido išsivaduoti iš pasaulio matymo dvipolės konkurencijos rėmuose. Taiki Šaltojo karo pabaiga lėmė realizmo teorinės mokyklos pozicijų susilpnėjimą. Atsiradęs galimybių langas leido susiformuoti ir savo pozicijas užimti kitoms, ne galios požiūriu tarptautinius santykius matančioms, mąstymo tradicijoms. Antra,

[100] Kofman, Michael, Rojansky Matthew. „A Closer look at Russias‘s „Hybrid War“. Wilson Center, Kennan institute, 7, 2015. 1

globalizacija ir technologinė pažanga sąlygojo „karo“ sąvokos peržiūra, kuri baigėsi „naujųjų karų“ koncepcijos įsitvirtinimu. Abi šios teorinės revoliucijos metė iššūkį ir „proxy karo“ sąvokos reikšmei. „Proxy karą“ tiriantys mokslininkai bandė atliepti į pasikeitusias aplinkybes, todėl pradėjo plėsti sąvokos semantines ribas. Pirma, reiškinio aiškinimą buvo siekiama susieti su kitų TS teorijų akcentuotomis varomosiomis jėgomis. Antra, paveikti modernumo tendencijų, vyraujančių akademiniame karybos diskurse, autoriai siekė adaptuotis ir „proxy karo“ sąvokoje įžvelgti „naujųjų karų“ požymių. Konceptualiniai pokyčiai lėmė tokių abejotinų sąvokų kaip „kibernetinis proxy karas“ ar „hibridinis proxy karas“ suformavimą. Taigi modernumo tendencijos, smarkiai išplėtusios karinį žodyną, ne tik, kad neįnešė aiškumo į karo suvokimą, tačiau sudarė sąlygas nepagrįstam vienų ar kitų sąvokų linksniavimui. Tačiau pastangos „išeiti“ iš tradicinės sąvokos reikšminių rėmų nepasiteisino. „Proxy karo“ sąvoka ir toliau išlaikė realistinę, galios politika tarp valstybių grįstą konotaciją. Taigi sąvokos raidoje ir vartojime galime įžvelgti dvi esmines tendencijas - tai sąvokos ideologizacija, nevienodų prasmių įgijimas ortodoksų ir modernistų akimis bei sąvokos vartojimo politizavimas XXI amžiuje, pasireikšiantis nepagrįstu jos linksniavimu Ukrainos ir Sirijos konfliktų kontekste.

Dvidešimt pirmame amžiuje sąvokos vartojamumas neapsiriboja ekspertiniu diskursu. Sąvoka plačiai vartojama, tiek politiniame, tiek kariniame žodyne. Tačiau pastebima, kad ji vartojama tradicinėse XX a. antroje pusėje susiformavusiose semantinėse ribose, tą iliustruoja kontekstai, kuriuose ji artikuliuojama. Politiniame diskurse sąvoka vartojama siekiant atkurti „Šaltojo karo“ konkurencijos tarp supervalstybių naratyvą. Tokio suvokimo konstruojamame kontekste terminas, neabejotinai, kuria alternatyvią politinę tikrovę. Tai akivaizdu pažvelgus į Ukrainos ir Sirijos atvejus supantį politinį kontekstą, kuriame neįmanoma atsiriboti nuo netiesioginio priešo įvaizdžio konstravimo. Todėl sąvokos pagrįstumo ar nepagrįstumo vertinti, atsižvelgiant vien į kategorines subtilybes, negalima, mat sąvokoje slypinti politinės retorikos įrankio dimensija savo reikšmingumu pranoksta koncepcijoje „saugomas“ operacines charakteristikas. „Proxy karo“ politizavimas sudaro sąlygas sąvoką vartoti propagandos tikslams. Todėl kyla pagrįstas, jos vartojimo prasmės klausimas. Taigi atsiveria niša naujiems tyrimams, susijusiems su sąvokų reikšmės ir propagandos santykiu.

Galiausiai, atliktas tyrimas atskleidžia karybos žodyno paveikumą politinių tikslų įgyvendinimui. Ypatingai kalbant apie „karo“ sąvokos neologizmus, kurių apstu tiek Lietuvos, tiek pasaulinėje viešojoje erdvėje ir kurių vartojimas formuoja grėsmių aplinką, kuri turi įtakos ne tik užsienio, bet ir vidaus politikai. Dažnai net nesusimąstoma, kokią galią turi vienos ar kitos sąvokos

ištara. Kol palengva tokios sąvokos kaip „proxy karas“ tampa simuliakru – fenomenu, kuris jau nebeatspindi šalia vykstančio gyvenimo, o pradeda vaizduoti ir rodyti tą, ko iš tiesų nėra.[101]

Literatūros sąrašas

1. Anzenbacher, Arno, *Filosofijos Įvadas*. Vilnius: Katalikų Pasaulis, 1992, 70, cituota iš Witgenstein, L, *Filosofiniai Tyrinėjimai.* 1960.
2. Baudrillard, Jean, Simuliakrai ir Simuliacija. Vilnius: „Baltų Lankų“ leidyba. 2009.
3. Clausewitz, Carl von, *On War*. Princeton : Princeton Unity. Press, 1989.
4. Connolly, William E., *The Terms of Political Discourse*. Oxford: Blackwell Publishers, 1993
5. Mumford, Andrew, *Proxy warfare: war and conflict in the modern world*. Cambridge: polity press, 2013.
6. Hughes, Geraint, *My enemy's enemy: proxy warfare in international politics*. Brighton: Sussex academic press, 2012
7. Innes, Michael A., *Making sense of proxy wars: states, surrogates & the use of force*. Washington DC: Potomac books, 2012.
8. Knox, MacGregor, Murray, Williamson (sud.), *The Dynamics of Military Revolution 1300-2050*. Cambirdge: Cambridge University Press. 2001.
9. Duner, Bertil, "*Proxy intervention in civil wars."* Journal of peace research no. 4, vol. xviii, 1981.
10. Creveld, Martin Van, *The Transformation Of War*. New York: The Free Press, 1991.
11. Dementavičius J., „*Trys politiškumo istorijos programos: ne galios požiūris į politikos ir istorijos santykį*.” Politologija, 2010/1 (57), Vilniaus universiteto leidykla.
12. Sheehan, James J. „*Begriffsgeschichte: Theory and Practice*“. The Journal of Modern History, 2(50), 1978, 312-319. Cituota iš Ludz, Peter Christian, *Soziologie und Sozialgeschichte: Aspekte und Probleme*, Opladen and Cologne, 1972, 116-31.
13. Koselleck, Reinhart, *The Practice Of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts.* Stanford, California: Stanford University Press, 2002.
14. Koselleck, Reinhart, *Futures Past: On The Semantics Of Historical Time*. New York: Columbia University Press. 2004.
15. Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, *Dvasios Fenomenologija*. Vilnius: Pradai, 1997.
16. Lechmann, Hartmut, Richter, Melvin (sud.), *The meaning of historical terms and concepts: new studies on begriffsgeschichte.* Washington, D.C.: German historical institute, 1996.
17. Stracahn, Hew, Scheipers Sibylle (sud.), *The Changing Character of War.* Oxford: Oxford University press, 2011.

[101] Baudrillard, Jean, *Simuliakrai ir Simuliacija*. Vilnius: „Baltų Lankų“ leidyba. 2009.

18. Mueller, John, Retreat from Doomsday: *The Obsolescence of Major War*. Basic Books, 1989.
19. Kaldor, Mary, *New and old wars*. Cambridge: polity press, 2006.
20. Jensen, Kenneth M. (Sud.). *Origins of the Cold War: The Novikov, Kennan and Roberts „Long Telegrams"of 1946*. Washington D.C.: United Satates Institute of Peace. 1993.
21. Loveman, Chris, "Assesing the phenomenon of proxy intervention. Conflict." security & development, 2002. http://www.tandfonline.com/loi/ccsd20 [žiūrėta 2015-10-15]
22. Duner, Bertil, "Proxy intervention in civil wars." Journal of peace research no. 4, vol. xviii, 1981.
23. Harry Eckstein, (sud.), *Internal War: Problems and Approaches*. New York: Free Press, 1964. Karl W. Deutsch, "External Involvement in Internal War", 100-110.
24. Gerring, John."What Makes a Concept Good? A Criterial Framework for Understanding Concept Formation in the Social Sciences." Polity 3(31), 1999. 357-393
25. Gray, Colin S., "How Has War Changed Since the Cold War?" Parameters 35 (1), 2005.
26. Kinross, Stuart, "Clausewitz and Low-Intensity Conflict." Strategic Studies 27(1) 2007. 35-58
27. Bissel, E. „Soviet Use of Proxies In The Third World: The Case of Yemen." Soviet Studies, 1(30), 1978, 87-106
28. Marshall, Alex, „From civil war to proxy war: past history and current dilemmas." Small Wars and Insurgencies, 27(2) 2016, 183-195
29. Wohlforth, Wiliam C."Realism and the End of the Cold War." International Security 19(3). 1994, 91-129.
30. Brewer, Cecily G., "Peril by Proxy: Negotiating Conflicts in East Africa." International Negotiation 16, 2011, 137-167
31. Sakwa, Richard. „New Cold War or Twenty Years Crisis". International Affairs, 2(84), 2008, 241-267
32. Gause, F. Gregory, „Systemic Approaches to Middle East International Relations". International Studies Review, 1(1), 1999, 11-31.
33. Cragin, R. Kim, „Semi-proxy wars and U.S. Counterterrorism strategy". Studies in Conflict and Terrorism, 5(38), 2015, 311-327.
34. Newman, Edward, „The New Wars Debate: A Historical Perspective Is Needed". Sage Publications, 2(35), 173-189.
35. Kofman, Michael, Rojansky Matthew. „A Closer look at Russia's „Hybrid War". Wilson Center, Kennan institute, 7, 2015.
36. Mumford, Andrew. „Proxy Warfare and the Future of Conflict". The RUSI Journal, 2(158), 2013.

Internetiniai šaltiniai:

1. George, Alexander, „The Historical Roots of Obama's Foreign Policy". 2013 http://blog.politics.ox.ac.uk/the-historical-roots-of-obamas-foreign-policy/ [žiūrėta 2016-04-30]
2. President Obama: Libya aftermath 'worst mistake' of presidency. http://www.bbc.com/news/world-us-canada-36013703 [žiūrėta 2016-04-30]
3. U.S. Department of State. Office of the Historian. The Truman Doctrine https://history.state.gov/milestones/1945-1952/truman-doctrine [žiūrėta 2016-05-13]
4. Cold War History archive. Wilson Center. Krushchev Pledges Support of North Vietnam.. http://digitalarchive.wilsoncenter.org/theme/cold-war-history

5. NATO Parliamentary Assembly. Special Report: The Revolution in Military Affairs. 1998. http://www.iwar.org.uk/rma/resources/nato/ar299stc-e.html
6. U.S. Department of Defense. Deputy Secretary of Defense Speech in Army War College Strategy Conference. 2016. http://www.defense.gov/News/Speeches/Speech-View/Article/606661 [žiūrėta 2016-05-06]
7. Gen. Keane warns Putin starting proxy war with US. FOX news, 2015. https://www.youtube.com/watch?v=lWJJ0hmvQo4 [žiūrėta 2016-05-07]
8. John McCain says US is engaged in proxy war with Russia in Syria. http://www.theguardian.com/us-news/2015/oct/04/john-mccain-russia-us-proxy-war-syria-obama-putin [žiūrėta 2016-05-04]
9. Obama says he won't be drawn into 'proxy war' with Russia over Syria. http://www.usatoday.com/story/news/politics/2015/10/02/obama-says-he-wont-drawn-into-proxy-war-russia-over-syria/73242042/ [žiūrėta 2016-05-03]
10. U.S. Department of State. President Obama Delivers Statement on Countering ISIL. 2016. http://video.state.gov/en/video/4774565728001 [žiūrėta 2016-05-04]
11. Department of Defence Press Briefing by Rear Adm. Kirby in the Pentagon Briefing Room. 2014. http://www.defense.gov/News/News-Transcripts/Transcript-View/Article/606897 [žiūrėta 2016-05-04
12. Congressional Research Service, “Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response.” RL33487, 2015. https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33487.pdf [žiūrėta: 2016-05-10]
13. Gabriela Baczynska, Tom Perry, Laila Hassam and Phil Stewart, “Exclusive: Russian troops join combat in Syria – sources.” http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-exclusive-idUSKCN0R91H720150910 [žiūrėta 2016-05-03]
14. Edward Delman, “The Link Between Putin’s Military Campaigns in Syria and Ukraine” http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/10/navy-base-syria-crimea-putin/408694/ [žiūrėta 2016-05-03]
15. Russian missiles 'hit IS in Syria from Caspian Sea' http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34465425 [žiūrėta 2016-05-06]
16. Russia in Syria: 'If You Leave in a Peaceful Time, You Leave as a Winner'
17. http://sputniknews.com/middleeast/20160322/1036729828/russia-syria-withdrawal.html [žiūrėta 2016-05-12]
18. David Blair, Almost 700 Iranian troops and militia fighters 'killed in Syria' to preserve Bashar al-Assad. http://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/10/almost-700-iranian-troops-killed-in-syria-to-preserve-bashar-al/ [žiūrėta 2016-05-09]
19. Ukraine's civil war spreads to the west. https://www.rt.com/op-edge/273799-ukraine-civil-war-russia/ [2016-05-12]

20. “Selfie Soldiers: Russia Checks in to Ukraine“. https://news.vice.com/video/selfie-soldiers-russia-checks-in-to-ukraine [žiūrėta 2016-05-13]
21. Despite Intense Fighting In Ukraine, White House Reiterates It Will Not Sanction Lethal Aid For Kiev's Troops http://www.ibtimes.com/despite-intense-fighting-ukraine-white-house-reiterates-it-will-not-sanction-lethal-1956973 [žiūrėta 2016-05-14]
22. NATO. Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. Wales Summit Declaration, 2014. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm [žiūrėta 2016-05-14]

1 Priedas

Rusijos karinių oro pajėgų taikinių koncentracijos Sirijos teritorijoje pavyzdys.

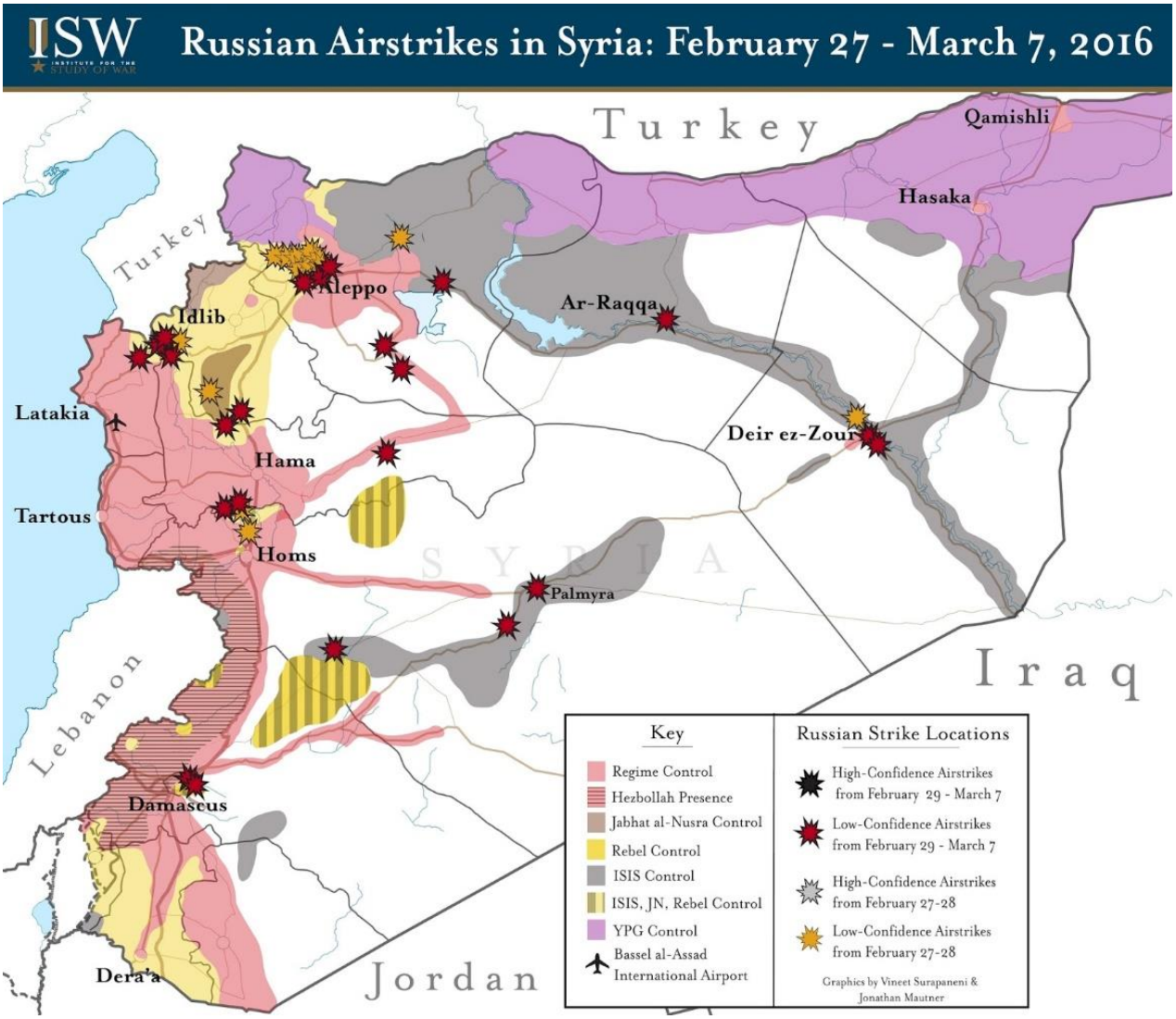

Šaltinis: Institute for the Study of War. [http://iswresearch.blogspot.lt/2016/03/russian-airstrikes-in-syria-february-27.html]

Summary

Bachelor thesis *"Proxy war. In Search of Concept's Validity"* aims to deconstruct "proxy war" concept. By using the theory of conceptual history which is formulated by Reinhart Koselleck it tries to find out what was the original context in which concept got its primary meaning? It tries to answer, how the concept evolved during the time? What caused changes in its meaning? Who is using "proxy war" concept and why? An answer to the recent question should help to find out in what discourses concept was/is circulating? Moreover, the thesis seeks to discover political conditions who led to the popularity of concept's use in recent years?

In pursuit of these goals conceptual history provides us with reliable methodological basis. First of all, conceptual history is valuable because it deals with a variety of different sources varying from classical texts, documents to speeches and media. But most importantly, It analyses an impact social, political, economic contexts have on concept's content. Conceptual history seeks to explain how particular concept transformed due to changing contextual environment.

The paper is divided into fourth major parts. At first, it explains theoretical and methodological pathways of conceptual history. The second part is based on explaining the political and historical environment in which "proxy war" was dragged out into the light. This part argues, that political dynamics of Cold War and obsolescence of major war were two main conditions who led to the acceptability of indirect war between major powers in the Third world. Also, it provides us with a chronological history of contextual changes who had influenced concept's recurrence in the 21st century. Meanwhile, the third part seeks to indicate what driving forces are responsible for attempts to review concept's semantic boundaries. Even more, it evaluates the scale and consequences of recent revision. The third part asserts that academic revision was caused by the trend of "new wars". According to this notion, the end of the 20th century marks the end of the traditional war as we know it. Modernists state that globalisation (which is seen as growing political, economic, cultural global interconnectedness) drastically changes nature of war. This academic division between modern and orthodox views had influenced the traditional state-centric perception of "proxy war". However, these conceptual changes did not spread into public discourse. In political and military circles "proxy war" is still understood as Cold War type rivalry between regional or global powers. Finally, the fourth part examines Syrian and Ukrainian conflicts. These cases were chosen considering the constant usage of "proxy war" concept, while investigating their dynamics. By using three indicators describing "proxy war" (indirect support, compatibility of interests and coordination) it aims to answer whether these conflicts can be labelled as "proxy wars" or not? Eventually, an analysis concludes that neither of cases should be perceived as a proxy war.

However, due to expanded concept's boundaries, there are plenty of space left for different interpretations or even speculations. Finally, we can state, that "proxy war" is used too frequently with little observation and understanding, what political reality is constructed by misusing it.